

บทที่ 4

ปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมย

ปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนระหว่างไทย-พม่าบริเวณแม่น้ำเมยจัดอยู่ในประเภทข้อขัดแย้งทางด้านตำแหน่ง (Positional boundary dispute) โดยปัญหาที่เกิดขึ้นนอกจากจะเป็นประเด็นทางด้านตำแหน่งที่ตั้งแล้วยังถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอีกด้วย

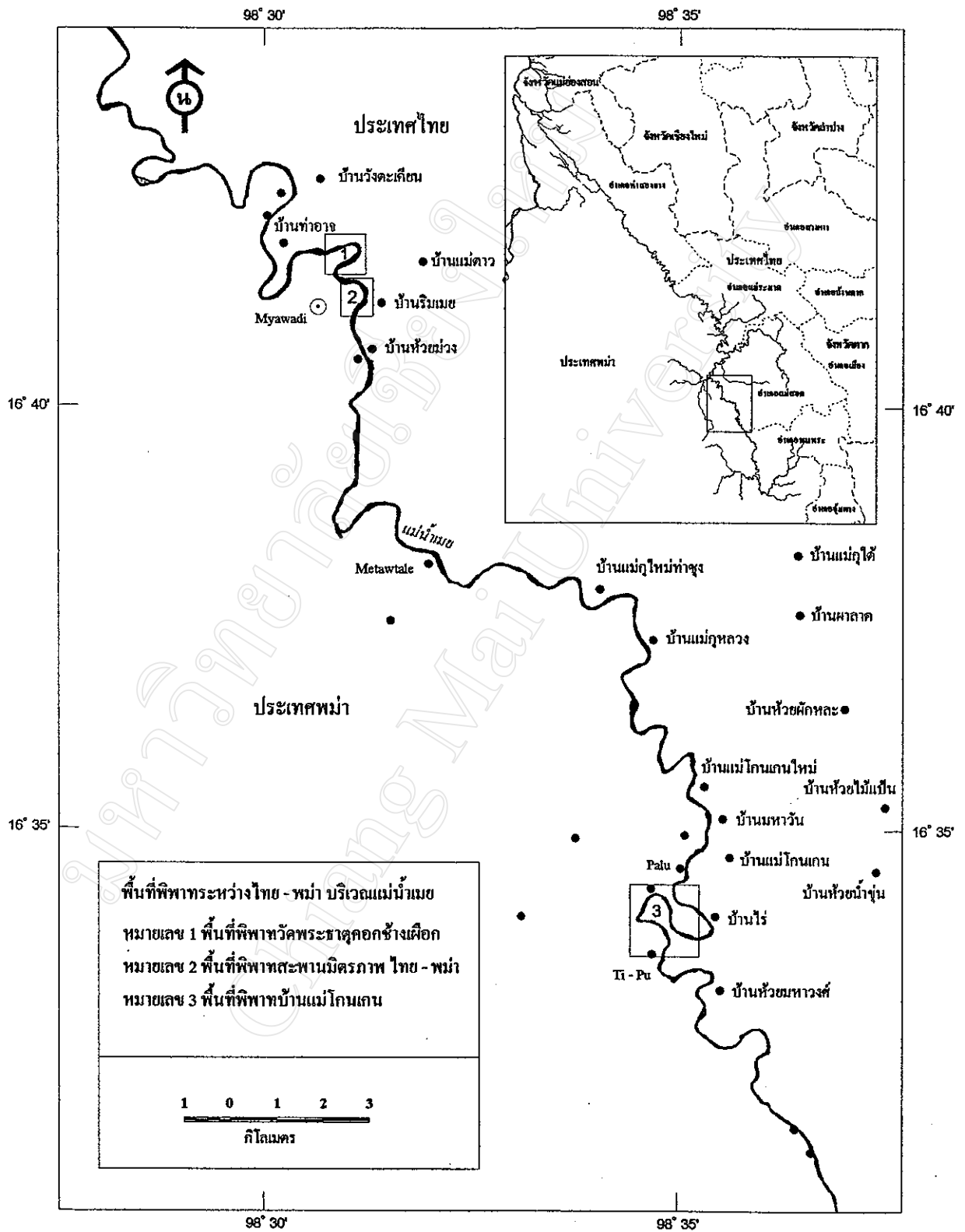
ดังกล่าวแล้วในบทที่ 3 ว่าการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนมีความรุนแรงมากในบริเวณตอนต้นน้ำ ในเขตอำเภอแม่สออด ซึ่งมีความสอดคล้องกับปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างมาก แม้ว่าในทางทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปจะเป็นที่ยอมรับกันว่าตำแหน่งของเขตแดนจะเปลี่ยนไปด้วย แต่ในทางปฏิบัติแล้วทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายพม่าไม่ค่อยจะยอมรับในหลักการดังกล่าว ทำให้ปัญหาข้อขัดแย้งมักจะเกิดขึ้น ในบทนี้พยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิศาสตร์และการเมืองที่มีต่อข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนระหว่างไทยและพม่ามากกว่าที่จะนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

4.1 ข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมย

ปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนที่เกิดขึ้นตลอดลำน้ำเมยมีสาเหตุเบื้องต้นมาจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพคือทางเดินของลำน้ำที่ใช้เป็นเส้นเขตแดน ดังนั้นการวิเคราะห์ทางด้านภูมิศาสตร์ในส่วนนี้จึงเน้นไปที่ประเด็นของตำแหน่งที่ตั้งและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสาเหตุของข้อขัดแย้ง

จุดประสงค์ของไทยและพม่าในการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนแตกต่างกันไปคือพม่ามีจุดประสงค์ในการอ้างเพื่อต้องการผนวกดินแดนเป็นของตน โดยมีเบื้องหลังเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและในบางครั้งก็ใช้ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องมือในการเจรจาต่อรองทางการเมืองและเศรษฐกิจกับไทย ในขณะที่ฝ่ายไทยส่วนมากจะตกเป็นฝ่ายถูกกระทำมาโดยตลอดและพยายามที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติไว้ อย่างไรก็ตามผลของข้อขัดแย้งจะขึ้นอยู่กับแรงกดดันทางการเมืองและเศรษฐกิจด้วย

พื้นที่พิพาทบริเวณแม่น้ำเมยมีอยู่ 3 บริเวณ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอแม่สออดทั้งหมด โดยเป็นการอ้างสิทธิ์ของฝ่ายพม่า 2 บริเวณคือ บริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือก และบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า ส่วนที่เหลือบริเวณบ้านแม่โกนเกนเป็นการอ้างสิทธิ์โดยฝ่ายไทย (รูปที่ 4.1)

รูปที่ 4.1 บริเวณที่เกิดข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมย

4.1.1 กรณีพิพาทบริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือก

(1) สภาพพื้นที่

พื้นที่พิพาทตั้งอยู่บริเวณตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ตรงกันข้ามกับวัดพระธาตุคอกช้างเผือก ตั้งอยู่ที่พิกัดทางภูมิศาสตร์ประมาณละติจูด $16^{\circ} 41' 53''$ เหนือ และ ลองจิจูด $98^{\circ} 30' 05''$ ตะวันออก มีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 190 เมตร ทางด้านเหนือมีลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาเตี้ยๆ ส่วนทางด้านตะวันออกเป็นจุดที่ลำห้วยแม่ดาวไหลลงสู่แม่น้ำเมย ด้านตะวันตกติดกับฝั่งพม่าที่เป็นที่ราบน้ำท่วมถึง ส่วนด้านใต้เป็นเขตตัวเมืองมีวัดและบ้านริมเมย

บริเวณพื้นที่พิพาทไม่ได้มีการตั้งถิ่นฐานหรือมีหมู่บ้าน แต่ได้มีการใช้ที่ดินของเกษตรกรไทยในการทำไร่มันสำปะหลัง หลังจากเกิดข้อพิพาทพื้นที่ดังกล่าวนี้ไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์ในปัจจุบันจึงกลายเป็นป่าหญ้า (รูปที่ 4.2)

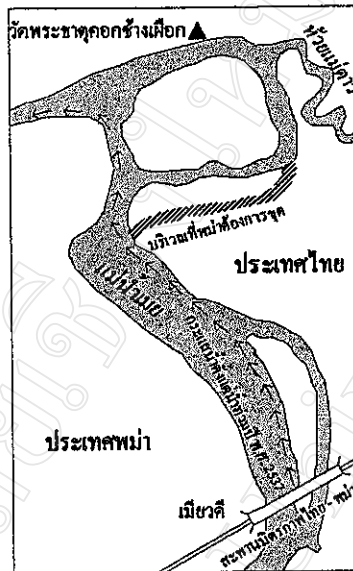

รูปที่ 4.2 สภาพภูมิประเทศบริเวณพื้นที่พิพาทวัดพระธาตุคอกช้างเผือก

(2) สาเหตุและลักษณะของการพิพาท

สาเหตุของข้อขัดแย้งบริเวณนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการที่พม่าอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนซึ่งมีสภาพเป็นเกาะบริเวณตรงข้ามกับวัดพระธาตุคอกช้างเผือก โดยตั้งรกรักดินเข้ามาขุดลอกร่องน้ำเก่าเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 และได้นำธงชาติพม่ามาปักแสดงแนวเขต ซึ่งบริเวณดังกล่าวฝ่าย

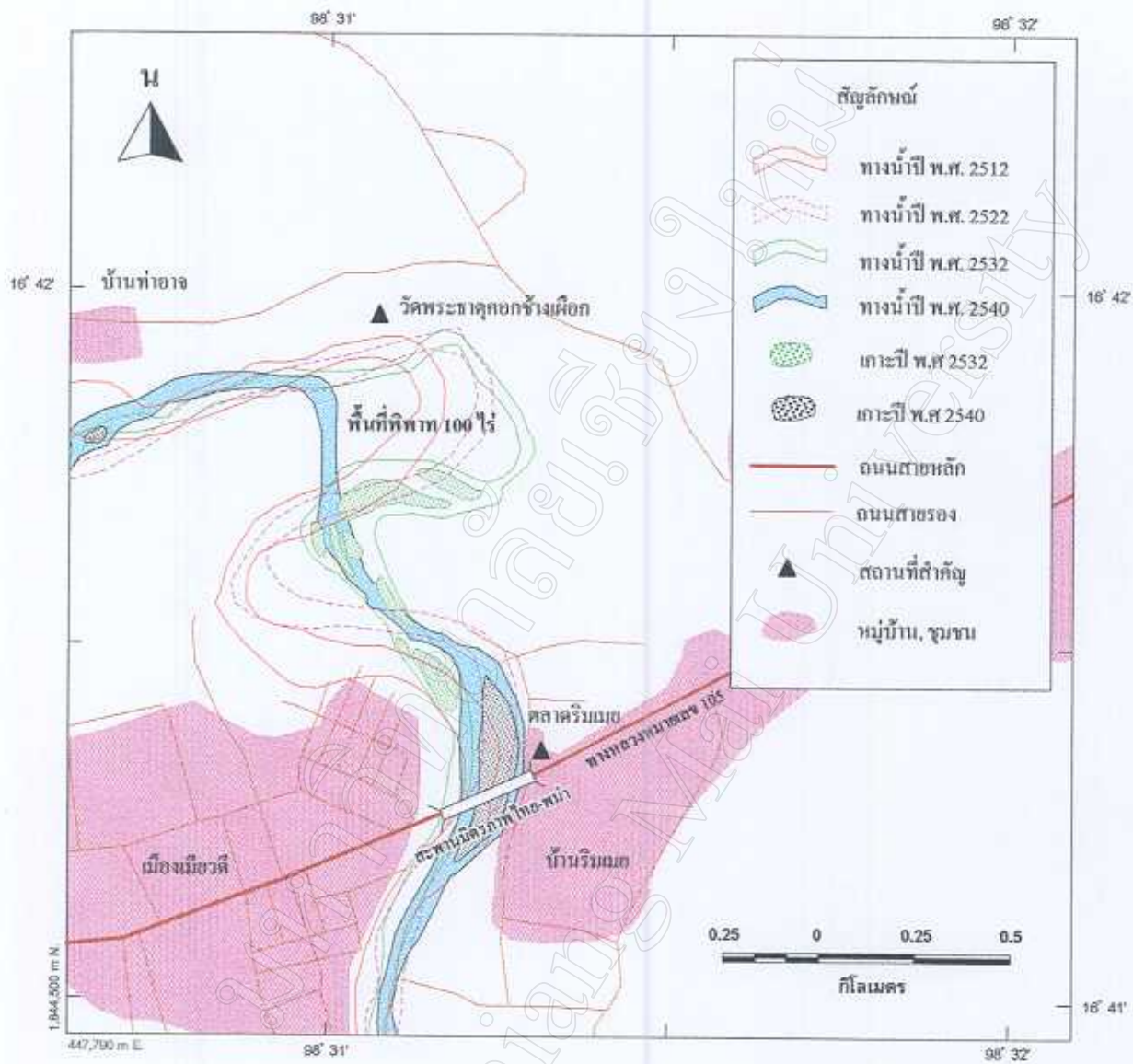
ราษฎรไทยได้กล่าวว่าเคยเป็นที่ดินของคนมาก่อนเป็นจำนวนมากกว่า 100 ไร่ (พื้นที่จากรายงานข่าว) โดยมีหลักฐาน คือ โฉนดที่ดิน จำนวน 3 แปลง และใบจับจองที่ดิน (ส.ค.1) จำนวน 15 ราย (รูปที่ 4.3)

รูปที่ 4.3 การขุดร่องน้ำของพม่าบริเวณพื้นที่พิพาทวัดพระธาตุคอกช้างเผือก

ที่มา: *Boundary and Security Bulletin* Vol. 5 No. 3 Autumn 1997, p. 43.

บริเวณดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงทางเดินของลำน้ำค่อนข้างรุนแรง โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 - 2532 ทำให้ไทยสูญเสียแผ่นดินไป 4.37 เฮกตาร์ (27.35 ไร่) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2537 ได้เกิดน้ำท่วมใหญ่กระแสน้ำจึงไหลตัดส่วนโค้งและเปลี่ยนทางเดินกินเข้าไปในฝั่งพม่า หลังจากนั้นทางน้ำเดิมได้คืนเงินลง แต่ก็ยังคงเห็นร่องรอยทางน้ำเก่าอยู่ การที่พม่าเข้ามาขุดลอกร่องน้ำจึงได้ไปซ้อนทับที่ดินของราษฎรไทย (รูปที่ 4.4) ซึ่งหลังจากทางฝ่ายไทยได้ตรวจพบว่าพม่าได้ขุดลอกร่องน้ำ จึงได้ทำหนังสือประท้วงไปถึงคณะกรรมการร่วมชายแดนระดับท้องถิ่นฝ่ายพม่า แต่พม่าก็ยังคงดำเนินการต่อไปอีก และยังสามารถส่งทหารจากค่าย 257 เมืงวดี เข้ามาคุ้มครองการขุดลอกร่องน้ำต่อมาในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 ฝ่ายไทยได้ส่งกำลังทหารจำนวน 1 หมวด เข้าควบคุมพื้นที่ก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างกันและเกือบจะมีการใช้กำลัง หลังจากนั้นทั้งสองฝ่ายยังคงตรึงกำลังกันอยู่บริเวณพื้นที่พิพาทเพื่อรอผลการเจรจา และเริ่มเปิดการเจรจาโดยอธิบดีกรมสนธิสัญญาไทย-พม่า ในวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 แต่ผลการเจรจาไม่สามารถตกลงกันได้ในประเด็นที่ว่าแนวเขตเดิมอยู่ที่ไหน อย่างไรก็ตามในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงที่จะถอนทหารออกจากพื้นที่พิพาทเพื่อลดความตึงเครียด และดำเนินการทางเทคนิคเพื่อพิสูจน์ตำแหน่งของเขตแดน (ลำดับเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีพิพาทแสดงดังตารางที่ 4.1)

รูปที่ 4.4 การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนบริเวณพื้นที่พิพาทวัดพระธาตุคอกช้างเผือก

ตารางที่ 4.1 ลำดับเหตุการณ์กรณีพิพาทบริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือก

เวลา วัน เดือน ปี	เหตุการณ์
ปี พ.ศ. 2520	- แม่น้ำเมยเปลี่ยนทางเดินทำให้ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ของไทย 3 แปลงพังทลายลงแม่น้ำเมย
ก.ค. 2537	- เกิดอุทกภัย แม่น้ำเมยเปลี่ยนทางเดิน ทำให้พื้นที่พม่าถูกตัดขาดประมาณ 50 ไร่
ก.ย. 2537	- ราษฎรพม่า อำเภอเมียวดีซ่อมแซมห้ลักรอบบริเวณที่น้ำถูกตัดขาด
ต.ค. 2537	- พม่าสร้างห้ลักรอบเพิ่มเติม
ม.ค. – พ.ค. 38	- ไทยสร้างเขื่อนเรียงหินบริเวณริมตลิ่งไทยด้านทิศใต้คอกช้างเผือก
13 ม.ค. 38	- ราษฎรพม่าถากถางพื้นที่และนำสามาปึกเป็นแนวบริเวณที่น้ำถูกตัดขาด
7 พ.ย. 38	- พม่าหล่อเสาคอนกรีตเป็นหลักฐาน และนำธงชาติมาติดตั้ง
7 พ.ค. 40	- ประธานคณะกรรมการร่วมชายแดนระดับท้องถิ่น (TBC) ฝ่ายพม่าขอพบ คณะกรรมการร่วมชายแดนระดับท้องถิ่น (TBC) ฝ่ายไทยเพื่อขอขุดร่องน้ำบริเวณตรงข้ามวัดพระธาตุคอกช้างเผือก ซึ่งฝ่ายไทยได้ทักท้วงว่าบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่คาบเกี่ยวกับของราษฎรไทย
12 - 13 พ.ค. 40	- พม่าใช้รถตักดิน 1 คัน ขุดร่องน้ำตรงข้ามวัดพระธาตุคอกช้างเผือก ขนาดกว้าง 4 เมตร ยาว 10 เมตร ลึก 2 เมตร
20 - 21 พ.ค. 40	- เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดตาก ทำแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ และร่องน้ำเมยบริเวณใต้วัดพระธาตุคอกช้างเผือกและมอบแผนที่ให้กับทางทหารไทย
22 พ.ค. 40	- พม่าได้นำรถตักดินจำนวน 2 คัน และรถแทรกเตอร์ 1 คันเข้ามาขุดบริเวณพื้นที่ที่มีปัญหา
23 พ.ค. 40	- พม่าเริ่มขุดปรับแนวตลิ่งด้านทิศเหนือและตะวันออกของพื้นที่ที่มีปัญหา และได้ส่งทหารจากค่าย 257 จังหวัดเมียวดี เข้ามาคุ้มครองการขุดลอกร่องน้ำ ทางฝ่ายไทยได้ตรวจพบจึงขอให้หยุดดำเนินการ
24 พ.ค. 40	- พม่ายังคงขุดปรับแนวตลิ่งบริเวณเดิมต่อ-ราษฎรพม่าได้เข้ามาปักธงขาวแดงบริเวณเลยแนวรั้วมาทางทิศใต้ประมาณ 100 เมตรไทยทำหนังสือประท้วงให้พม่าหยุดดำเนินการ ทหารจากกองกำลังเฉพาะกิจกรมทหารราบที่ 4 ของไทยได้เคลื่อนย้ายกำลังทหารจำนวน 1 หมวดเข้าควบคุมพื้นที่
25 พ.ค. 40	- พม่ายังขุดร่องน้ำต่อไปประธาน TBC ฝ่ายไทยพบกับประธาน TBC ฝ่ายพม่าแต่ไม่ได้ข้อสรุปทหารทั้งสองฝ่ายตึงกำลังบริเวณพื้นที่ที่มีปัญหา
26 พ.ค. 40	- ทหารทั้งสองฝ่ายยังตึงกำลังไว้เพื่อรอผลการเจรจา
27 พ.ค. 40	- อธิบดีกรมสันติสัญญาไทย-พม่าเปิดการเจรจา
29 พ.ค. 40	- ทหารของทั้งสองฝ่ายถอนกำลังออกจากพื้นที่พิพาท

ที่มา: ผู้จัดการ, 3 ตุลาคม 2540.

อย่างไรก็ตามหลังจากทั้งสองฝ่ายได้มีการถอนทหารออกไป พม่าได้แสดงการอ้างสิทธิเหนือพื้นที่พิพาท โดยได้มีรายงานเพิ่มเติมว่าบนพื้นที่พิพาทได้มีการก่อสร้างหอสังเกตการณ์เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาด 3×4 เมตร จำนวน 3 หลัง และมีทหารประจำการอยู่ในบริเวณพื้นที่พิพาท แต่ฝ่ายไทยยังไม่ได้แสดงท่าทีอะไร

(3) ข้อโต้แย้งทางด้านภูมิศาสตร์

พื้นที่พิพาทคอกช้างเผือกเกิดขึ้นเนื่องจากการที่พม่าเข้ามาขุดลอกร่องน้ำให้ไหลกลับไปในทิศทางเดิม จากหลักฐานแผนที่ภูมิประเทศปี พ.ศ. 2512 ของกรมแผนที่ทหารพบว่าบางส่วนของพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในฝั่งพม่า ซึ่งในอดีตมีการใช้ที่ดินทางการเกษตร แต่บริเวณริมแม่น้ำในฝั่งไทยก็มีราษฎรเข้าไปจับจองที่ดินทำการเกษตรเช่นกัน และมีรายงานว่าในปี พ.ศ. 2521 ที่ดินที่เป็นโฉนดจำนวน 3 แปลงของไทยบริเวณนี้ได้ถูกน้ำกัดเซาะพังทลาย นอกจากนี้บริเวณดังกล่าวยังมีที่ดินที่มีหลักฐานการครอบครองโดยเอกสารสิทธิ (ส.ค.1) อีกด้วย

ดังนั้นการที่พม่าเข้ามาขุดลอกร่องน้ำซึ่งอ้างว่าขุดตามภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2532 เมื่อพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 จะพบว่ามีส่วนที่คาบเกี่ยว กับพื้นที่ที่ราษฎรไทยเป็นเจ้าของด้วย โดยพื้นที่ในส่วนที่กลายเป็นฝั่งพม่ามีพื้นที่ซึ่งออกเป็นโฉนดเมื่อปี พ.ศ. 2521 จำนวน 3 แปลง คือที่ดินโฉนดเลขที่ 5623 เนื้อที่ 3 ไร่ 47 ตารางวา โฉนดเลขที่ 5624 เนื้อที่ 4 ไร่ 1 งาน 3 ตารางวา และโฉนดเลขที่ 7498 เนื้อที่ 10 ไร่ 2 งาน 338 ตารางวา ซึ่งที่ดิน 1 ใน 3 แปลงได้กลายเป็นเกาะกลางน้ำ นอกจากนี้พื้นที่ซึ่งพม่าเข้ามาขุดลอกร่องน้ำยังกินพื้นที่ที่เป็น ส.ค.1 อีก 15 ราย คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 83 ไร่ รวมพื้นที่ซึ่งฝ่ายไทยเสียหายมากกว่า 100 ไร่

เมื่อพิจารณาในแง่ของตำแหน่งที่ตั้ง การที่พม่าเข้ามาขุดร่องน้ำนั้นมีสิทธิที่สามารถจะทำได้หากจะต้องได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายไทยด้วย เนื่องจากการขุดลอกร่องน้ำของพม่ามิได้ขุด ณ จุดเดิมที่เป็นเขตแดนและที่สำคัญมีหลักฐานการครอบครองที่แน่ชัดจากฝ่ายไทยแล้ว การขุดควรจะต้องมีการสำรวจอย่างละเอียดและได้รับการเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่ายก่อน ซึ่งฝ่ายไทยมีความชอบธรรมที่จะอ้างสิทธิเหนือดินแดนในส่วนที่เสียหายไปด้วย

(4) สถานการณ์ในปัจจุบัน

บริเวณพื้นที่พิพาทคอกช้างเผือกยังอยู่ในขั้นการเจรจาว่าทั้งสองฝ่ายจะดำเนินการกับพื้นที่พิพาทอย่างไร หลังจากทั้งสองฝ่ายได้ถอนกำลังทหารออกจากพื้นที่พิพาทเพื่อลดความตึงเครียดและเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิคได้ดำเนินการ ในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่รกร้าง ในฤดูแล้งแผ่นดินจะติดกับฝั่งไทย อย่างไรก็ตามไทยและพม่าได้ตกลงกันที่จะขุดลอกร่องน้ำ

ให้กลับไปเหมือนเดิม ซึ่งตำแหน่งที่จะจุดนั้นยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ และอยู่ระหว่างการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิคในการพิสูจน์ตำแหน่งของเขตแดนที่แท้จริง

4.1.2 กรณีพิพาทบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า

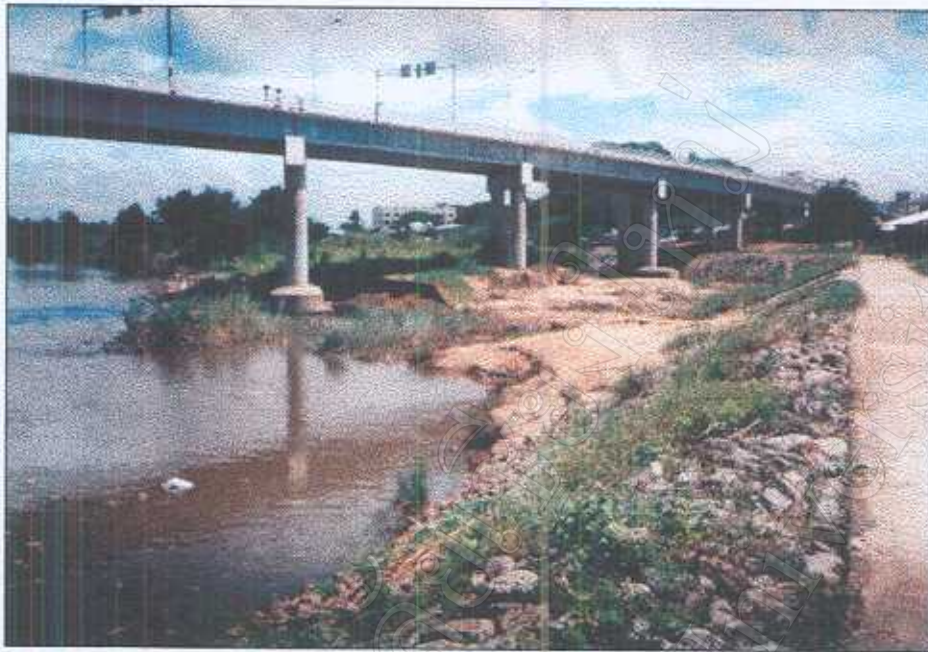
(1) สภาพพื้นที่

พื้นที่พิพาทตั้งอยู่บริเวณบ้านริมเมฆ หมู่ที่ 2 ตำบลท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และเขตตัวเมืองเมียวดี ประเทศพม่า ตั้งอยู่ที่พิกัดทางภูมิศาสตร์ละติจูด $16^{\circ} 41' 17.30''$ เหนือ และลองจิจูด $98^{\circ} 31' 14.41''$ ตะวันออก ในอดีตชุมชนบ้านริมเมฆนี้เป็นเพียงชุมชนเล็กๆที่ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการติดต่อข้ามฝั่งไปมากับประเทศพม่าโดยทางเรือในฤดูน้ำหลาก ส่วนในฤดูแล้งสามารถเดินข้ามไปได้ ชาวบ้านทั้งสองฝั่งมีการติดต่อค้าขายกันโดยตลอด นอกจากนี้บางครอบครัวยังมีความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติกับชุมชนที่อยู่ฝั่งพม่าด้วย

ลักษณะภูมิประเทศบริเวณนี้เป็นที่ราบน้ำท่วมถึงอันเกิดจากตะกอนน้ำพัดพาทำให้ภูมิประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย โดยเฉพาะช่วงฤดูน้ำหลากที่มีปริมาณน้ำมาก กระแสน้ำไหลแรงและทางน้ำคดโค้ง เมื่อกระแสน้ำไหลตามแนวโค้งไม่ทันก็จะทำให้แม่น้ำเมยเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเดิน โดยสังเกตได้จากทะเลสาบรูปแอกบริเวณใกล้กับสะพานมิตรภาพไทย-พม่าทางด้านฝั่งไทย อันเป็นร่องรอยของทางน้ำเก่า ลักษณะของพืชพันธุ์ธรรมชาติที่ปกคลุมดินเป็นป่าหญ้า

ในปัจจุบันบริเวณนี้มีการตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่นทั้งทางฝั่งไทยและฝั่งพม่า ซึ่งเป็นที่ตั้งของสะพานมิตรภาพไทย-พม่าและตลาดริมเมยซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ จึงถือได้ว่าบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์

ลักษณะการใช้ที่ดินฝั่งไทยมีการใช้เพื่อกิจกรรมเกี่ยวกับความเป็นเมืองอยู่สูง โดยในพื้นที่บริเวณนี้มีอาคารพาณิชย์สร้างใหม่บริเวณริมถนนเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วยร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง ร้านอาหาร และด่านศุลกากร ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่าและการพัฒนาตลาดริมเมยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนด้านหลังมักจะเป็นที่ว่าง บริเวณตลาดและริมทางหลวงหมายเลข 105 มีการใช้ที่ดินที่หนาแน่น ส่วนบริเวณริมฝั่งแม่น้ำมีบ้านเรือนปลูกอยู่บางส่วน มีร้านค้าและอาคารพาณิชย์ที่มีนายทุนมาสร้างใหม่จำนวนมาก เช่น ธนาคาร ศูนย์การค้าที่ขายสินค้าพื้นเมือง ร้านอาหาร และร้านขายของสินค้าพื้นเมือง (รูปที่ 4.5)

รูปที่ 4.5 สภาพภูมิประเทศของพื้นที่พิพาทบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า

(2) สาเหตุและลักษณะของการพิพาท

ข้อพิพาทบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา ได้เกิดขึ้นสองครั้ง โดยครั้งแรกเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับเกาะกลางลำน้ำ ส่วนข้อพิพาทครั้งที่สองเกี่ยวกับการถมที่บริเวณคอสะพาน สาเหตุของข้อพิพาทของเกาะกลางลำน้ำบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า ได้เริ่มขึ้นในราวปี พ.ศ. 2500 โดยกระแสน้ำได้พัดพาเอาทรายมาตกตะกอนทับถมกันบริเวณจุดสิ้นสุดทางหลวงหมายเลข 105 แต่เดิมจนกระทั่งกลายเป็นเกาะขึ้นมากลางแม่น้ำเมยซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 50 ไร่ โดยลักษณะของเกาะทรายดังกล่าวจะถูกน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก พอถึงฤดูแล้งปริมาณน้ำในลำน้ำเมยลดลงจึงจะเห็นเกาะทรายปรากฏขึ้นกลางแม่น้ำก่อนไปทางฝั่งพม่า ส่วนระหว่างฝั่งไทยกับเกาะทรายนั้นจะมีร่องน้ำของแม่น้ำเมยไหลกัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 กระแสน้ำได้เปลี่ยนทางเดินไปชิดกับฝั่งพม่า ทำให้เกาะย้ายเข้ามาใกล้กับฝั่งไทย ทำให้ตลิ่งฝั่งพม่าถูกน้ำกัดเซาะจนพัง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2524 ทางกรมพม่าจึงได้อนุมัติงบประมาณจำนวน 7 ล้านจัต (Kyat) เพื่อสร้างหลักก่อกำแพงไม่ให้กระแสน้ำพุ่งเข้าเซาะตลิ่งโดยตรง โดยได้ดำเนินการสร้างหลักก่อกำแพงจำนวน 25 แห่ง ผลจากการสร้างหลักก่อกำแพงของพม่าทำให้กระแสน้ำไหลมาชิดฝั่งไทยและกัดเซาะตลิ่งฝั่งไทยบริเวณบ้านห้วยม่วง ดังนั้นราษฎรบ้านห้วยม่วงจึงร่วมมือกันจัดทำไม้ไผ่ทำเครื่องป้องกันน้ำกัดเซาะตลิ่งพัง กันขวางไว้ 3 จุด แต่ละจุดมีความยาวประมาณ

20 เมตร

ความรุนแรงของการพิพาทเกิดขึ้นในราวเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2524 โดยทางฝ่ายพม่าได้ซ่อมแซมหลักรอที่ชำรุดและได้จัดสร้างเพิ่มขึ้นอีก 6 แห่ง ซึ่งทางฝ่ายไทยได้เห็นว่า การสร้างหลักรอเพิ่มเติมของพม่านั้นจะกีดขวางคลองฝ่งไทยให้พังเสียหาย ดังนั้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2525 ทางอำเภอแม่สวดได้เสนอรายงานของงบประมาณสร้างหลักรอไปยังจังหวัดตาก ฝ่ายไทยจึงได้จัดสร้างหลักรอขึ้น ซึ่งเป็นเหตุให้ฝ่ายพม่าไม่พอใจ ดังนั้นในวันที่ 16 ของเดือนเดียวกันทหารพม่าจากกองพันที่ 97 ซึ่งมีฐานที่ตั้งอยู่ที่อำเภอเมียวดี ได้ข้ามลำน้ำเมมายังฝ่งไทยและยิงปืนขับไล่คนงานไทยที่กำลังสร้างหลักรออยู่ และรื้อถอนหลักรอที่อยู่ในระหว่างการก่อสร้างก่อนข้ามลำน้ำเมมากลับไป ซึ่งฝ่ายไทยได้ทำหนังสือประท้วงไปยังรัฐบาลพม่าทันที แต่ไม่ได้รับการตอบรับใดๆจากทางฝ่ายพม่า จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พร้อมด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดตาก จึงได้เดินทางไปตรวจสอบบริเวณที่เกิดเหตุและได้อนุมัติงบประมาณก่อสร้างหลักรอที่มั่นคงขึ้น โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2525 ซึ่งหลังจากนั้นพม่าได้ส่งเจ้าหน้าที่ข้ามมายังฝ่งไทยเพื่อขอให้ไทยระงับการก่อสร้างหลักรอในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2525 ทางเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยก็รับว่าจะนำข้อเสนอดังกล่าวรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ แต่ในส่วนเกี่ยวกับการก่อสร้างหลักรอคงไม่สามารถจะหยุดได้ ทางฝ่ายพม่าไม่พอใจคำตอบของไทย ดังนั้นราษฎรพม่าประมาณ 70 คน มีท่อนไม้เป็นอาวุธได้ข้ามแม่น้ำเมมายังฝ่งไทยในวันเดียวกันนั้น และได้ใช้ท่อนไม้ที่นำติดตัวมาด้วยเป็นอาวุธขับไล่คนงานไทยที่กำลังก่อสร้างหลักรออยู่

การกระทำของพม่าครั้งนี้ฝ่ายไทยได้ทำหนังสือประท้วงไปยังพม่า แต่ทางพม่าได้กล่าวเพียงว่าเป็นเรื่องของราษฎรที่มีความไม่พอใจกันเอง เจ้าหน้าที่ของพม่าไม่ได้เข้าไปมีส่วนรู้เห็นแต่ประการใด ทางฝ่ายไทยจึงได้โต้ตอบด้วยการปิดด่านเข้า-ออกแม่สวด-เมียวดี เป็นเวลา 2 วัน ยังผลให้ราษฎรพม่าต้องประสบกับความเดือดร้อนไม่สามารถข้ามมาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากฝ่งไทยได้ และเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้คนงานไทยที่กำลังดำเนินการก่อสร้างหลักรอต้องได้รับอันตรายจากฝ่ายพม่า ทางจังหวัดตากจึงได้ส่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครจำนวน 50 นาย มาให้การคุ้มครองและดูแลจนการก่อสร้างหลักรอจำนวน 17 แห่ง เสร็จสมบูรณ์ ดังนั้นกระแสน้ำในลำน้ำเมมายังคงไหลซัดฝ่งพม่าและเกาะทรายก็ยังคงซัดฝ่งไทยอยู่เช่นเดิม

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2526 พม่าได้ยื่นบันทึกช่วยจำอ้างกรรมสิทธิ์เหนือเกาะดังกล่าว โดยมีใจความสรุปว่า ฝ่ายไทยได้เป็นผู้สร้างหลักรอขึ้นเชื่อมกับเกาะทราย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเบี่ยงเบนทิศทางการไหลของกระแสน้ำในแม่น้ำให้ซัดไปยังฝ่งพม่า และทำให้เกาะเลื่อนเข้ามาติดกับฝ่งไทย ซึ่งทางฝ่ายไทยได้โต้ตอบไปว่า ทางฝ่ายไทยเองได้มีการติดต่อกับพม่าอย่างเป็นทางการเพื่อให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันมาเจรจาเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวอยู่ตลอดเวลา แต่กลับไม่ได้รับการตอบสนองแต่อย่างใดจากฝ่ายพม่า

สำหรับฝ่ายไทยเองนั้น นับแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันได้มีราษฎรไทยอพยพเข้าไปทำการเกษตรอยู่บนเกาะเป็นจำนวนมาก โดยที่ทางพม่าเองไม่ได้มีการจัดขวางห้ามปราม ต่อมาในวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2532 คณะข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนชาวอำเภอแม่สอด จังหวัดตากได้ร่วมกันจัดสร้างเสาธงขนาดใหญ่มีความสูง 40 เมตร ไว้บนเกาะทรายดังกล่าวอันเป็นการแสดงอธิปไตยเหนือเกาะนี้ ซึ่งทางพม่าก็ไม่ได้มีการประท้วงแต่อย่างใด ซึ่งทางกรมสนธิสัญญากระทรวงการต่างประเทศ ได้เคยหยิบยกปัญหานี้ขึ้นมาพิจารณาเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2530 โดยได้ข้อสรุปว่า หากหาดทรายซึ่งหมายถึงเกาะดังกล่าวเลื่อนเข้าชิดติดกับฝั่งไทยจนกลายเป็นพื้นเดียวกันแล้วโดยไม่มีกระแสน้ำไหลผ่านกันขวางเหมือนเดิม ก็สามารถถือเป็นลักษณะเดียวกับการงอกของพื้นที่ริมตลิ่ง ดังนั้นกรรมสิทธิ์เหนือพื้นที่นี้จึงน่าจะเป็นของไทย หลังจากนั้นปัญหาเกาะกลางลำน้ำบริเวณนี้ก็ยังคงไม่มีความชัดเจนในเรื่องอธิปไตยเรื่อยมา (เวณิกา บุญมาคลี, 2538; สมโชค สวัสดิรักษ์, 2540)

จนกระทั่งข้อขัดแย้งในบริเวณนี้ได้เริ่มขึ้นอีกครั้ง เมื่อมีการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่าขึ้นในปี พ.ศ. 2538 ทางฝ่ายพม่าได้ใช้ปัญหาเส้นเขตแดนระหว่างประเทศในจุดนี้เป็นข้อต่อรองต่อการดำเนินการก่อสร้างสะพาน ฝ่ายพม่าอ้างว่าบริเวณที่เป็นฝั่งของประเทศไทยที่ใกล้กับตลาดริมเมยนั้นแต่เดิมเคยเป็นแม่น้ำมาก่อน และไทยได้ถมที่เพิ่มบริเวณคอสะพาน ดังนั้นจึงขอให้ฝ่ายไทยชुर่งน้ำให้เหมือนเดิมเสียก่อน จึงจะอนุญาตให้มีการก่อสร้างต่อไปได้ และตั้งปิดค่านในบริเวณนี้

ปัญหาข้อพิพาทเริ่มจากการเดินทางมาตรวจเยี่ยมการก่อสร้างสะพานของ พลเอก หม่องเอ รองประธานสภาฟื้นฟูกฎและระเบียบแห่งรัฐ (State Law and Order Restoration Council - SLORC) รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบกของพม่าในขณะนั้น ได้แสดงความไม่พอใจที่ไทยถมที่บริเวณคอสะพาน นอกจากนี้ยังมีการสร้างอาคารพาณิชย์ จำนวน 4 คูหาบนพื้นที่ดังกล่าว และมีแผงขายสินค้าของพ่อค้าแม่ค้าชาวไทยซึ่งย้ายมาจากตลาดริมเมยเดิมที่ถูกไฟไหม้ ซึ่งฝ่ายไทยได้แสดงความเป็นเจ้าของพื้นที่ดังกล่าว ด้วยการก่อสร้างเสาธงขึ้นบนพื้นที่ดังกล่าวจากการร่วมมือของพ่อค้าประชาชนชาวแม่สอด ดังนั้นต่อมาในวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2538 ฝ่ายพม่าจึงได้เชิญเจ้าหน้าที่ไทยเข้าร่วมประชุมที่ด่านชายแดนเมียวดี เพื่อที่จะแจ้งให้ทราบถึงปัญหาการก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า โดยขอให้ฝ่ายไทยหยุดการก่อสร้างสะพานไว้ก่อนและหยุดคินที่ถมไว้ รวมถึงรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างที่อยู่บนพื้นที่นั้น ทำให้การก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่าหยุดชะงักลงในช่วงเวลานั้น

หลังจากการเจรจาที่จัดกันขึ้นหลายครั้ง ฝ่ายไทยได้ยินยอมที่จะชुर่งน้ำตามที่ฝ่ายพม่าร้องขอ เพื่อให้การก่อสร้างสะพานสามารถดำเนินการก่อสร้างต่อไปได้ โดยได้ลงมือขุดในระหว่าง

วันที่ 7 - 14 มีนาคม พ.ศ. 2538 ในการชุดได้ยึดหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2532 ของพม่า ซึ่งสาเหตุที่ฝ่ายไทยยินยอมเนื่องจากเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการสร้างสะพานนี้มากกว่า (รูปที่ 4.6)

(3) ข้อโต้แย้งทางด้านภูมิศาสตร์

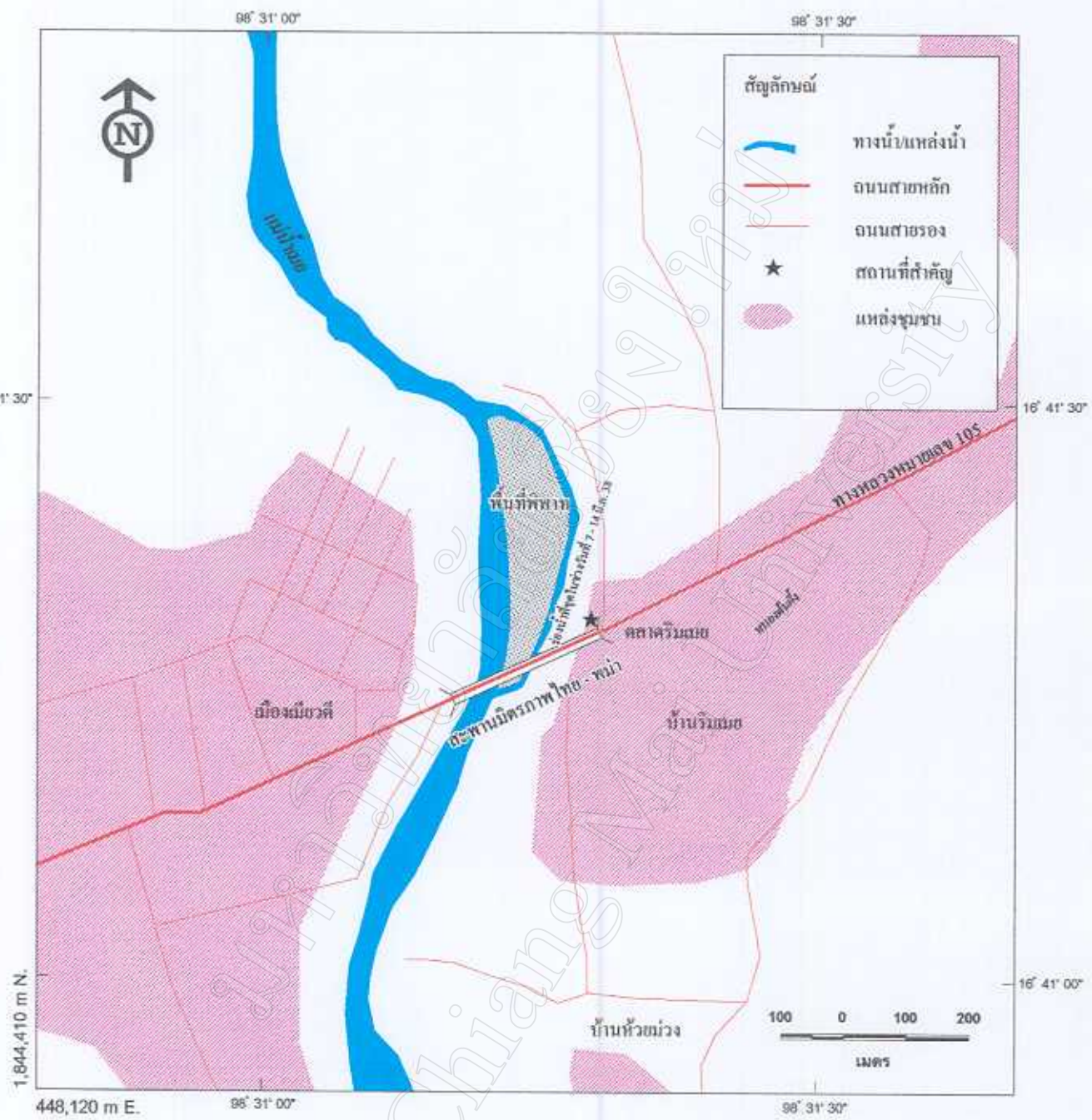
สำหรับกรณีพิพาทบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า ข้อขัดแย้งบริเวณดังกล่าวได้รับการตกลงเจรจาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ดังนั้นการวิเคราะห์ในที่นี้จึงจะชี้ให้เห็นเพียงว่าในแง่ตำแหน่งที่ตั้งแล้วข้อพิพาทเกิดขึ้นได้อย่างไร เพื่อให้ไม่เป็นการกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยและพม่า

การเกิดขึ้นของเกาะทรายกลางลำน้ำเมย เป็นการเกิดขึ้นตามธรรมชาติและมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้นหากพิจารณาตามหลักการของการใช้แม่น้ำเป็นเส้นเขตแดนแล้ว เกาะที่ค่อยๆ เปลี่ยนเป็นแผ่นดินอยู่ติดกับรัฐใดก็ควรกลายเป็นพื้นที่ของรัฐนั้น แต่การกระทำโดยเจตนาที่จะทำให้พื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงไปของทั้งสองฝ่ายได้ทำให้เกิดเป็นข้อพิพาทขึ้น

เมื่อพิจารณาในแง่ของตำแหน่งที่ตั้งแล้ว การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ และค่อนข้างจะพิสูจน์ได้ยากเนื่องจากแม่น้ำมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม ฝ่ายพม่ายืนยันจะให้ไทยขุดลอกร่องน้ำให้เป็นเหมือนเดิมจากหลักฐานภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2532 ของฝ่ายพม่า ซึ่งฝ่ายไทยเห็นว่าควรจะใช้หลักฐานภาพถ่ายทางอากาศปี พ.ศ. 2540 ที่มีความถูกต้องมากกว่า จากการที่ไทยยอมขุดดังกล่าวในแง่ของตำแหน่งที่ตั้งแล้วจำเป็นจะต้องใช้หลักฐานที่มีความละเอียดสูงเนื่องจากพื้นที่มีขนาดเล็ก ในอีกแง่หนึ่งไทยไม่มีหลักฐานที่มีความละเอียดเพียงพอที่จะมายืนยันก่อนหน้าปี พ.ศ. 2532 ทำให้หลักฐานของพม่ามีน้ำหนักมากกว่า

อย่างไรก็ตามประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความเห็นว่าการที่ฝ่ายไทยยอมขุดร่องน้ำเป็นการเสียรู้ฝ่ายพม่า เนื่องจากร่องน้ำที่ฝ่ายพม่าให้ขุดนั้นแต่เดิมเป็นส่วนหนึ่งของลำห้วยม่วงในอดีตซึ่งได้เคยไหลผ่านบริเวณนี้ ซึ่งข้อพิพาทดังกล่าวยังไม่มีหลักฐานยืนยันทำให้เหตุผลที่จะสนับสนุนฝ่ายไทยนั้นอ่อน

จากหลักฐานซึ่งฝ่ายไทยมีอยู่อย่างจำกัดและประกอบกับปัจจัยอื่นๆ ที่เข้ามา เช่น การก่อสร้างสะพาน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ทำให้ผลของข้อขัดแย้งออกมาในรูปที่ฝ่ายไทยยอมอมยอมกับฝ่ายพม่า โดยการขุดลอกร่องน้ำให้เป็นไปตามที่ฝ่ายพม่าต้องการ

รูปที่ 4.6 พื้นที่พิพาทบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า

(4) สถานการณ์ปัจจุบัน

บริเวณพื้นที่ซึ่งไทยขุดร่อนน้ำได้ทำให้เกิดสภาพที่เป็นเกาะขึ้น โดยมีขนาดพื้นที่ประมาณ 2.582 เฮกตาร์ หรือ 41.3 ไร่ (โดยการวัดจากแผนที่) มีความยาวร่อนน้ำ 521 เมตร ความกว้างทางน้ำเข้า 55 เมตร ทางน้ำออก 13 เมตร ความกว้างเฉลี่ยประมาณ 12 เมตร ระยะกว้างที่สุด 16 เมตร และระยะแคบที่สุด 7 เมตร ความลึกของร่อนน้ำตรงทางน้ำเข้าประมาณ 2.8 เมตร และทางน้ำออกประมาณ 3.7 เมตร ความยาวของเกาะประมาณ 460 เมตร ความกว้างของเกาะโดยเฉลี่ยประมาณ 50 เมตร ส่วนที่กว้างที่สุด 65 เมตร ส่วนที่แคบที่สุด 45 เมตร (กองทัพบก, 2540)

ในปัจจุบันบริเวณดังกล่าวมีสภาพเป็นพื้นที่ที่เป็นกลางไม่มีใครเป็นเจ้าของ และทั้งสองฝ่ายไม่สามารถที่จะเข้าไปจัดการพื้นที่ในจุดนี้ได้ อย่างไรก็ตามพม่าได้มีการอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่นี้หลังจากได้มีการขุดลอกร่อนน้ำแล้ว โดยได้เข้ามาสร้างหลักเขตคอนกรีตจำนวน 12 หลัก ลักษณะปัจจุบันเป็นพื้นที่รกร้าง ผู้ที่เข้าไปใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่มักจะเป็นชาวพม่าซึ่งข้ามมาค้าขายจะเข้าไปพักผ่อนจัดเตรียมของในพื้นที่นี้ ซึ่งบริเวณจุดดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการขายสินค้าหนีภาษี เช่น สุรา และบุหรี่ โดยเจ้าหน้าที่ไทยไม่สามารถเข้าไปจับกุมได้ นอกจากนี้ยังเสี่ยงต่อความไม่ปลอดภัยอีกด้วย

แม้ว่าปัญหาเขตแดนระหว่างประเทศในบริเวณนี้จะได้รับการแก้ไขแล้วก็ตาม แต่ไม่อาจยืนยันได้ว่าจะไม่เกิดปัญหาขึ้นมาอีก เนื่องจากได้มีการคัดแปลงตลิ่งโดยการสร้างเขื่อนขึ้นทั้งในฝั่งพม่าและในฝั่งไทย และการดูแลทรายในแม่น้ำเมยของพม่า นอกจากนี้ยังไม่มีกระบวนการรื้อถอนพื้นที่บริเวณลำนํ้า รวมถึงการที่ยังไม่ได้รับการปักปันเขตแดนแบบคงที่ และความไม่เข้าใจกันในระดับท้องถิ่น

4.1.3 กรณีพิพาทบริเวณบ้านแม่โกนเกน

(1) สภาพพื้นที่

พื้นที่ที่มีข้อพิพาทอยู่บริเวณบ้านแม่โกนเกน หมู่ที่ 1 ตำบลมหาวัน อำเภอแม่สวด จังหวัดตากของไทย ส่วนฝั่งพม่าอยู่บริเวณบ้านผาตุ เขตจังหวัดเมียวดี ที่พิกัดภูมิศาสตร์ ละติจูด $16^{\circ} 34' 26.04''$ เหนือ และ ลองจิจูด $98^{\circ} 34' 45.12''$ ตะวันออก ซึ่งในอดีตพื้นที่บริเวณบ้านผาตุเคยเป็นฐานที่ตั้งของกองกำลังกะเหรี่ยงอิสระ ทำให้เกิดตลาดมืดซึ่งมีสินค้าหนีภาษีจำหน่ายขึ้นในบริเวณนี้ ก่อนที่ตลาดริมเมยจะเกิดขึ้น

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบระหว่างหุบเขา มีดินเนินตะกอนรูปพัดที่แม่น้ำพัดมาทับถมอยู่ เนื่องจากแม่น้ำได้ไหลผ่านช่องเขาออกมาสู่บริเวณที่ราบ มีความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 200 เมตร เทนือระดับน้ำทะเลปานกลาง บนพื้นที่พิพาทดังกล่าวราษฎรไทยได้เข้าไปเพาะปลูกพืชมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 จะเป็นการทำนา และทำไร่ เช่น ข้าวโพด และอ้อย ส่วนฝั่งพม่ามีทั้งส่วนที่ยังคงสภาพเป็นป่าไม้อยู่และส่วนที่เป็นพื้นที่เพาะปลูกแล้ว เส้นทางที่ใช้ติดต่อในทางฝั่งไทยเป็นถนนลาดยางขนาดสองช่องจราจร ส่วนทางฝั่งพม่าถนนเป็นดินลูกรัง (รูปที่ 4.7)

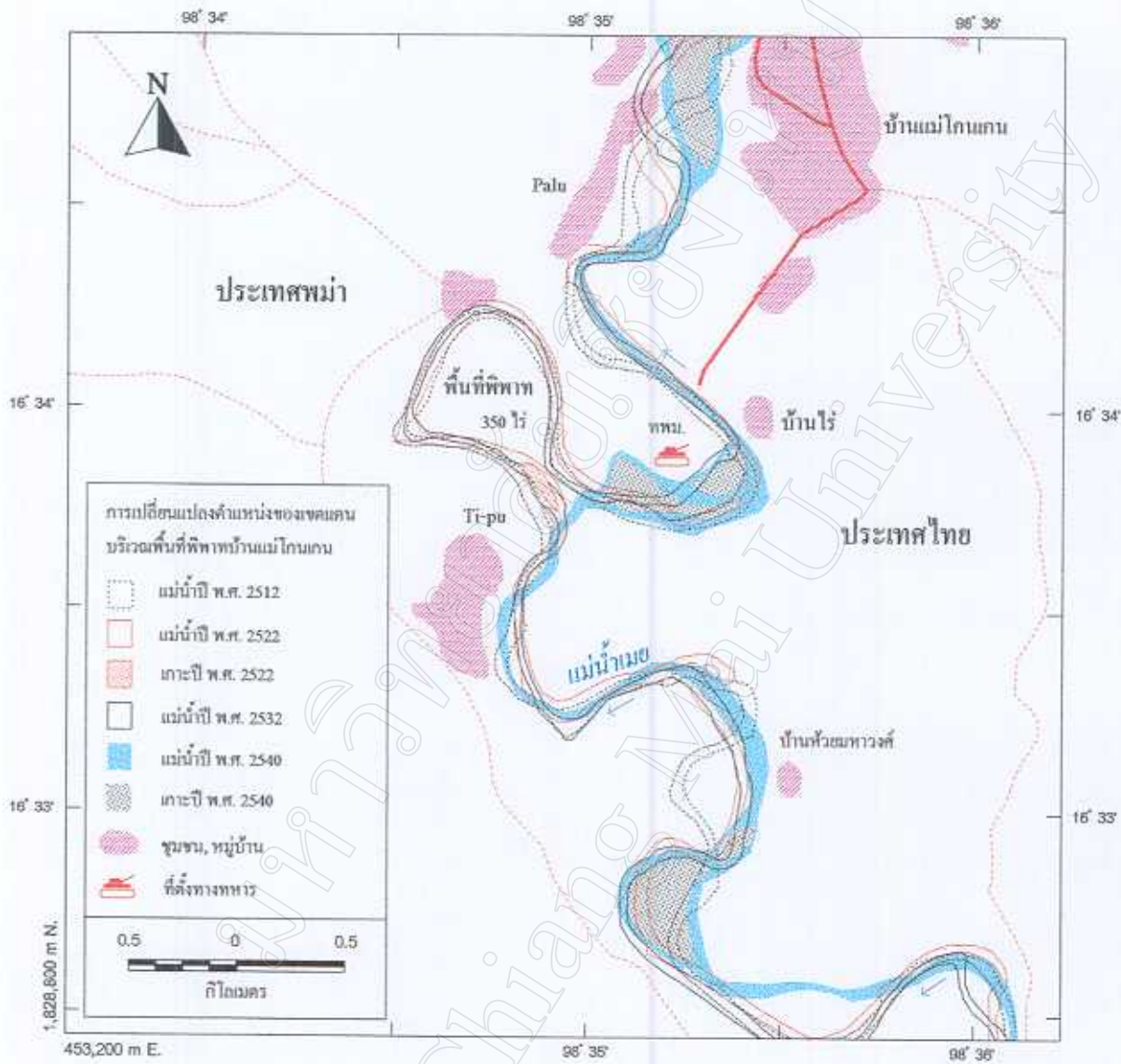

รูปที่ 4.7 สภาพภูมิประเทศของพื้นที่พิพาทบริเวณบ้านแม่โกนเกน

(2) สาเหตุและลักษณะของการพิพาท

สาเหตุของข้อพิพาทเกิดจากลักษณะของแม่น้ำที่เป็นแม่น้ำโค้งวัด ซึ่งมีความคดโค้งอยู่สูงมากโดยความคดโค้งที่วัดได้ในปี พ.ศ. 2512 คือ 3.37 เท่า และทวีความคดโค้งขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งแม่น้ำได้ตัดทางเดินตัดคอคอดในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2536 มีพื้นที่ประมาณ 350 ไร่ (รูปที่ 4.8) แต่จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนที่เคยเข้าไปปฏิบัติงานในช่วงที่เกิดการพิพาท ได้กล่าวว่าพม่าได้สร้างหลักรอไว้ทำให้น้ำลัดทางเดิน ซึ่งจากการสำรวจในพื้นที่พบว่า มีร่องรอยของหลักรออยู่จริง

หลังจากผู้นำติดขัดฝ่ายไทยได้อ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่ที่ถูกแม่น้ำลัดทางเดิน โดยการนำธงชาติไทยขึ้นไปปักบนเกาะ ทำแผนที่ และถ่ายรูปไว้ และได้ดำเนินการสร้างเขื่อนป้องกันคดโค้งในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2537 จากนั้นจึงได้ยื่นหนังสือแจ้งถึงฝ่ายพม่าเมื่อวันที่ 23 ก.ค. 2537 ว่าพื้นที่

รูปที่ 4.8 การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนบริเวณพื้นที่พิพาทบ้านแม่โกนเกน

ดังกล่าวเป็นของไทย อย่างไรก็ตามทางฝ่ายพม่าได้แสดงท่าทีไม่ยอมรับต่อการอ้างสิทธิ์ของฝ่ายไทย โดยคณะกรรมการชายแดนส่วนท้องถิ่นฝ่ายพม่า จังหวัดเมียวดี ได้ทำหนังสือถึงประธานคณะกรรมการชายแดนส่วนท้องถิ่นฝ่ายไทยจำนวน 4 ฉบับ ซึ่งสรุปว่าพม่าไม่ยอมรับว่าเกาะที่เกิดขึ้นเป็นของฝ่ายใด จะต้องมีการตกลงเกี่ยวกับเขตแดนร่วมกันเสียก่อน และระหว่างที่ยังไม่มีการตกลงกันยังคงถือว่าไทย-พมามีสิทธิ์เหนือดินแดนแต่ละฝ่ายเช่นเดิม คือ ริมตลิ่งของแต่ละฝั่ง และกล่าวต่อไปว่าเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายไม่ควรเข้าไปดำเนินการใดๆทั้งสิ้น

หลังจากนั้นได้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างกองกำลังของทั้งสองฝ่าย โดยฝ่ายไทยได้ดำเนินการที่จะนำหินไปทิ้งเพื่อป้องกันตลิ่งที่ถูกน้ำกัดเซาะและพยายามที่จะทำให้แม่น้ำไหลไปในทิศทางเดิม แต่พม่าไม่ยอมกลับส่งกำลังทหารเข้ามาบังคับให้ฝ่ายไทยเลิกดำเนินการ โดยในวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2541 ได้มีกองกำลังทหารพม่าจากกรมทหารราบที่ 12 ประมาณ 50 นาย ได้เข้ามาห้ามไม่ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยสำรวจพื้นที่ที่จะมีการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่ง ซึ่งทางฝ่ายท้องถิ่นของไทยได้กล่าวว่าได้แจ้งให้พม่าทราบแล้วว่าจะมีการก่อสร้างเขื่อนป้องกันตลิ่งบริเวณบ้านแม่โกนเกนแต่ทางฝ่ายพม่าไม่เข้าใจ ฝ่ายไทยจึงได้ส่งกำลังจากกองกำลังเฉพาะกิจกรมทหารราบที่ 4 เข้าควบคุมพื้นที่ การเผชิญหน้าด้วยกำลังทหารจึงเกิดขึ้น ต่อมาในวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2541 ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงถอนทหารออกจากพื้นที่พิพาทหลังการเปิดเจรจาของคณะกรรมการชายแดนส่วนท้องถิ่น และตกลงกันว่าจะมิให้มีกองกำลังทหารอยู่บนพื้นที่พิพาท รวมถึงดำเนินการทางเทคนิคเพื่อสำรวจแนวเขตแดนเดิม อย่างไรก็ตามต่อมาในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2541 ทางฝ่ายพม่าได้ออกมากล่าวขอไทยและกล่าวต่อไปว่าเกษตรกรของไทยจะได้รับอนุญาตให้เข้าไปทำกินในบริเวณนี้ได้หากปัญหาได้รับการแก้ไขเรียบร้อยแล้ว

(3) ข้อโต้แย้งทางด้านภูมิศาสตร์

ในกรณีพิพาทบริเวณบ้านแม่โกนเกนเมื่อพิจารณาในแง่ตำแหน่งที่ตั้งแล้ว พบว่าพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในเขตไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 แต่หลังจากปี พ.ศ. 2536 แม่น้ำได้ไหลตัดตรงทำให้คอคอดนั้นขาดซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบทันทีทันใด ปัญหาดังกล่าวจึงอยู่ที่การยอมรับของฝ่ายพม่าเนื่องจากในปัจจุบันแม่น้ำไม่ได้ไหลไปในทิศทางนั้นแล้ว คงเหลือสภาพที่เป็นร่องรอยทางน้ำเก่าเท่านั้น และไทยจะยังคงมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนนั้นหรือไม่

จากผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนพบว่าบริเวณพื้นที่พิพาทดังกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 – 2532 มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ประกอบกับในช่วงปี พ.ศ. 2512 – 2536 พม่าก็ไม่เคยมีการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนหรือมีการยื่นหนังสือประท้วงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบริเวณดังกล่าวเลย คงมีแต่ราษฎรไทยเท่านั้นที่เข้าไปใช้ที่ดินทำการเกษตรบนพื้นที่นี้

หลังจากแม่น้ำเปลี่ยนทางเดิน ฝ่ายไทยก็ได้พยายามแจ้งให้ทางฝ่ายพม่าทราบว่าดินแดนที่มีสภาพเป็นเกาะนี้เป็นของไทยโดยการแจ้งผ่านทางหนังสือ และการเข้าไปปักธงบนเกาะ แต่ฝ่ายพม่ามีท่าทีที่ไม่ยอมรับการเป็นเจ้าของของไทย และถือว่าเป็นการกระทำเพียงฝ่ายเดียวของไทย

กล่าวโดยสรุปแล้วในแง่ของตำแหน่งที่ตั้งพื้นที่ดังกล่าวมีหลักฐานค่อนข้างจะชัดเจนว่าเป็นของฝ่ายไทย แต่ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการที่ฝ่ายพม่าไม่ยอมรับ ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นบริเวณบ้านแม่โกนเกน จึงน่าจะมีการอธิบายได้ด้วยเหตุผลอื่นๆ นอกจากในเชิงตำแหน่งที่ตั้ง ทางออกของพื้นที่ดังกล่าวทางฝ่ายพม่าอาจจะต้องการให้พื้นที่มีสภาพเป็นกลาง แต่ฝ่ายไทยต้องการที่จะให้แนวเขตแดนมีสภาพเหมือนเดิม โดยการขุดลอกร่องน้ำ แต่ปัญหาก็จะตามมาว่าจะขุดลอกตรงที่ใด

(4) สถานการณ์ในปัจจุบัน

สภาพของพื้นที่ในปัจจุบันถูกทิ้งให้รกร้างมีป่าหญ้าขึ้นปกคลุมทั่วไปราษฎรชาวไทยยังคงไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดิน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ไทยก็ไม่สามารถรับรองความปลอดภัยของผู้ที่จะเข้าไปในบริเวณพื้นที่พิพาทได้ ทางฝ่ายไทยได้แสดงความเป็นเจ้าของโดยการนำธงชาติขึ้นไปปักบนเกาะเป็นระยะๆ สำหรับการดำเนินการพิสูจน์แนวเขตแดนเดิมของทั้งสองฝ่ายยังไม่มีวี่แวงใดๆ ในขณะนี้

อย่างไรก็ตามจากการเข้าไปสำรวจในพื้นที่พิพาทครั้งล่าสุด (พฤษภาคม พ.ศ. 2543) พบว่ายังคงมีกองกำลังของทหารพม่าประมาณ 1 กองร้อย ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามกับพื้นที่พิพาท แม้ว่าจะมีการเจรจาตกลงให้ทั้งสองฝ่ายต่างถอนทหารออกจากพื้นที่บริเวณนี้แล้วก็ตาม

4.2 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อข้อขัดแย้ง

กรณีพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างไทยและพม่าบริเวณแม่น้ำเมยทั้ง 3 แห่ง เมื่อพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วจะเห็นว่าเป็นข้อขัดแย้งที่มีเงื่อนไขมาจากบริบททางภูมิศาสตร์หรือการเปลี่ยนแปลงของลำน้ำเพียงอย่างเดียว แต่แท้จริงแล้วได้มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนเกิดขึ้นมาหลายครั้ง ก่อนที่ข้อพิพาทจะเกิดขึ้น ดังนั้นจึงสามารถสรุปในเบื้องต้นได้ว่าข้อพิพาทที่เกิดขึ้นน่าจะมีปัจจัยอื่นๆอีกที่เป็นตัวกระตุ้นให้มีข้อพิพาทเกิดขึ้น และทำให้ปัญหามีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น รวมถึงส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของข้อขัดแย้งในที่สุด โดยปัจจัยที่ถูกนำมาอภิปรายในที่นี้ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม - วัฒนธรรม

4.2.1 ปัจจัยทางกายภาพ

(1) การเปลี่ยนแปลงของลำน้ำและการตัดแปลงภูมิประเทศ

ปัญหาข้อพิพาททางด้านเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมยมีสาเหตุที่ชัดเจนที่สุดคือการที่แม่น้ำซึ่งถูกใช้เป็นเส้นเขตแดนได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีปัจจัยอื่นๆ เช่น ปัจจัยทางการเมือง และเศรษฐกิจ มาประกอบ ทำให้ข้อพิพาทมีความรุนแรงขึ้น การเปลี่ยนบริเวณแม่น้ำเมยโดยส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการเกิดน้ำท่วม

ปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง จุดสำคัญอยู่ที่ว่าไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าตำแหน่งเดิมอยู่นอยู่ที่ใด และการเปลี่ยนแปลงของทางน้ำไม่ได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ โดยจะสังเกตได้ว่าแม่น้ำบางปีได้เปลี่ยนทางเดินเข้าไปในฝั่งพม่า บางปีเปลี่ยนทางเดินเข้ามาในฝั่งไทย ทำให้เกิดความสับสนในตำแหน่งของเขตแดนได้

การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนนอกจากจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติแล้ว มนุษย์ยังเป็นผู้กระทำด้วยโดยเฉพาะการสร้างหลักธร การถมที่ การคูคลอง และการสร้างเขื่อนคอนกรีต ซึ่งสาเหตุดังกล่าวพบในบริเวณพื้นที่พิพาททุกบริเวณ และเป็นสิ่งที่แสดงถึงความตั้งใจของอีกฝ่ายหนึ่งที่จะผนวกดินแดน หรือเพิ่มพื้นที่ ดังนั้นเจตนาดังกล่าวจึงทำให้เกิดข้อขัดแย้งที่มีทัศนคติในเชิงลบมากกว่าการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติเสียอีก

(2) หลักฐานที่ใช้อ้างอิงตำแหน่งของเขตแดน

แนวทางในการพิสูจน์สิทธิ์ของพื้นที่พิพาททำได้โดยการใช้หลักฐานในอดีตมาอ้างอิง ซึ่ง ได้แก่ ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่มาตราส่วนต่างๆ เป็นต้น ซึ่งบางครั้งหลักฐานที่นำมาอ้างอิงของแต่ละฝ่ายก็มีความขัดแย้งกัน ดังนั้นหลักฐานที่นำมาใช้อ้างอิงตำแหน่งของเขตแดนจึงมีส่วนทำให้เกิดข้อขัดแย้งได้เช่นเดียวกัน

สำหรับปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นบริเวณแม่น้ำเมยก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน โดยได้มีการอ้างหลักฐานกันคนละปี และพยายามที่จะใช้หลักฐานที่เอื้อประโยชน์ให้กับรัฐตนมากที่สุด ทำให้บางครั้งไม่สามารถที่จะเจรจาตกลงกันได้ เช่น พื้นที่พิพาทบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า ทั้งสองฝ่ายได้ใช้หลักฐานกันคนละปี โดยฝ่ายพม่าได้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ. 2532 มาอ้างอิง ส่วนฝ่ายไทยได้ใช้ภาพถ่ายทางอากาศและแผนที่ปี พ.ศ. 2540 เช่นเดียวกับพื้นที่พิพาทบริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือกที่พม่าพยายามจะใช้หลักปฏิบัติและหลักฐานปีเดียวกันกับกรณีของบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่ามาใช้ ในขณะที่กรณีพิพาทบริเวณบ้านแม่โกนเกนพม่าไม่ยอมรับหลักฐานที่ไทยมีอยู่

แท้จริงแล้วหลักฐานที่สามารถนำมาใช้อ้างอิงมีอยู่หลายประเภท แต่หลักฐานที่เป็นที่ยอมรับและมักจะนำมาใช้ในการเจรจามากที่สุดคือภาพถ่ายทางอากาศ แต่ก็ยังมีข้อเสียคือบางครั้งไม่มีการบันทึกในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง ทำให้มีความพยายามที่จะนำเอาข้อมูลดาวเทียมเข้ามาช่วยในการพิสูจน์ตำแหน่งของเขตแดน แต่อย่างไรก็ตามหลักฐานจากข้อมูลดาวเทียมไม่เป็นที่ยอมรับจากฝ่ายพม่าเนื่องจากอ้างว่ามีรายละเอียดที่หายากเกินไป

หลักฐานที่ใช้อ้างอิงจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างรัฐได้ ดังนั้นในอนาคหลังจากการปักปันเขตแดนให้เป็นที่แน่นอนแล้ว ทั้งสองฝ่ายควรที่จะมีการจัดทำหลักฐานอ้างอิงที่มีรายละเอียดเพียงพอ และสร้างเครื่องหมายเขตแดนถาวรในภูมิประเทศเพื่อป้องกันการเกิดข้อพิพาทขึ้นในอนาคต

(3) ทำเลที่ตั้งและความสำคัญของพื้นที่

ทำเลที่ตั้งของพื้นที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ข้อขัดแย้งมีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะหากบริเวณนั้นมีความสำคัญทางทหาร หรือทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากพื้นที่พิพาททั้งสามบริเวณ ได้แก่ บริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า บริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือก และบ้านแม่โกนเกน เป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและการทหาร

พื้นที่บริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า และบริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือกเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงโดยสามารถพัฒนาให้เป็นตลาด แหล่งการค้า โรงแรมได้เป็นอย่างดี ดังนั้นจึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่าทั้งสองฝ่ายต้องการที่จะได้ดินแดนบริเวณนี้เป็นของประเทศตน และพยายามที่จะปกป้องผลประโยชน์ของชาติไว้อย่างเหนียวแน่น ส่วนพื้นที่บริเวณบ้านแม่โกนเกนนั้นมีความสำคัญทางทหารเนื่องจากอยู่ใกล้กับค่ายผาสูงซึ่งเป็นฐานที่มั่นสำคัญของกะเหรี่ยงพุทธ ซึ่งมีทหารพม่าให้การสนับสนุนอยู่

นอกจากนี้ราคาที่ดินยังมีส่วนสำคัญอีกด้วย โดยพบว่าราคาที่ดินบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่าในปัจจุบันมีราคาเพิ่มขึ้นหลังจากได้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจการค้าชายแดน ซึ่งทำให้ที่ดินบริเวณจุดสำคัญๆเป็นที่ต้องการเพิ่มขึ้นทั้งทางฝั่งไทยและพม่า ดังนั้นการสูญเสียหรือได้มาซึ่งพื้นที่ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งที่รัฐทั้งสองให้ความสำคัญ และมีข้อขัดแย้งตามมาเมื่อไม่สามารถชี้ได้ว่าดินแดนบริเวณริมฝั่งนั้นเป็นของใคร

(4) ขนาดของพื้นที่พิพาท

แม้ว่าพื้นที่พิพาทจะมีขนาดค่อนข้างเล็กเมื่อเทียบกับกรณีพิพาทที่เกิดขึ้นในที่ต่างๆของส่วนอื่นๆของประเทศไทย แต่ขนาดของพื้นที่ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ละเลยเสียไม่ได้ โดยพบว่าพื้นที่พิพาทที่เกิดขึ้นทั้งสามบริเวณมีขนาดตั้งแต่ 40 ไร่ขึ้นไป โดยบริเวณได้สะพานมิตรภาพไทย-พม่ามี

ขนาดประมาณ 41.3 ไร่ บริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือกมีขนาดประมาณ 100 ไร่ และบริเวณบ้านแม่โกนเกนมีขนาดประมาณ 350 ไร่ ซึ่งพื้นที่มีขนาดพอที่จะทำประโยชน์ เช่น ทำการเพาะปลูก หรือสร้างเป็นอาคาร ค่ายทหารหรือหอสังเกตการณ์ได้ ก็ยังจะทำให้ที่ดินมีคุณค่ามากขึ้นและเกิดการอ้างสิทธิ์ตามมา

อย่างไรก็ตามในแง่ของพื้นที่นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆเข้ามาประกอบด้วย เช่น การรับรู้ของประชาชนเจ้าของที่ดินว่าทราบหรือไม่ว่าที่ดินของตนมีการสูญเสีย ราคาหรือคุณค่าของที่ดินว่าสามารถนำไปใช้ทำประโยชน์ใดๆได้บ้าง เช่น บริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่พิพาทบริเวณบ้านแม่โกนเกนมีการเปลี่ยนแปลงที่มีขนาดใกล้เคียงกับพื้นที่พิพาท แต่สภาพของพื้นที่เป็นหาดทรายไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้มากนัก ดังนั้นจึงไม่ปรากฏการอ้างสิทธิ์ของฝ่ายใด

4.2.2 ปัจจัยทางการเมือง

(1) ความเข้มแข็งของรัฐและความอ่อนแอของกองกำลังชนกลุ่มน้อยบริเวณชายแดน

ความเข้มแข็งของรัฐเป็นปัจจัยทางการเมืองที่ควรจะต้องนำมาพิจารณา ซึ่งหากในขณะนั้นรัฐยังไม่มีความเป็นปึกแผ่นหรือไม่มีความมั่นคง การที่จะให้ความสำคัญกับพื้นที่ชายแดนของคนที่มีน้อยลง และหากรัฐมีความเข้มแข็งขึ้นก็หมายความว่าบริเวณชายขอบของรัฐมีอำนาจรัฐเข้าไปถึง ซึ่งจะตามมาด้วยความสนใจและให้ความสำคัญกับพื้นที่ชายแดนมากขึ้น

ตั้งแต่สมัยการปักปันเขตแดนไทย-พม่าเป็นต้นมา ปัญหาเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมยไม่ได้ถูกพิจารณาว่าเป็นปัญหาของรัฐทั้งสองฝ่ายเลย แม้ในยุคสงครามเย็นที่พื้นที่บริเวณชายแดนทางด้านตะวันตกของประเทศไทย รัฐไทยจะถือว่าเป็นบริเวณที่ต่อแหลมต่อความมั่นคงของรัฐจากภัยคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีการเคลื่อนไหวยุบบริเวณพื้นที่อำเภออุ้มผาง อำเภอพบพระ และบางส่วนของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ดังนั้นเขตแดนในช่วงนี้จึงถูกพิจารณาในแง่ของภัยทางด้านความมั่นคง อันเกิดจากความเห็นที่แตกต่างของแนวคิดทางการเมืองมากกว่า ในขณะที่ฝ่ายพม่ากำลังมีปัญหาภายในประเทศในการเรียกร้องเอกราชและการรวบรวมความเป็นปึกแผ่นของประเทศ ประกอบกับชายแดนบริเวณแม่น้ำเมยในสมัยนั้นยังเป็นเขตอิทธิพลของกะเหรี่ยงซึ่งต้องพึ่งพิงอาศัยไทยในหลายๆด้าน ทำให้ปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนในยุคนี้ไม่ปรากฏขึ้น

ต่อมาหลังจากการที่นโยบายที่ 66/2523 ที่รัฐบาลไทยใช้ดำเนินการกับพรรคคอมมิวนิสต์ได้ผลทำให้ประเทศไทยมีความมั่นคงมากขึ้น ซึ่งรวมถึงชายแดนทางด้านจังหวัดตากนี้ด้วย ทำให้รัฐไทยสามารถเข้าไปพัฒนาและจัดระเบียบพื้นที่บริเวณชายแดนได้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่ฝ่ายพม่ายังคงรวบรวมความเป็นปึกแผ่นของรัฐ โดยเฉพาะบริเวณชายแดนด้านนี้เป็นเขตอิทธิพล

ของกะเหรี่ยงมาตั้งแต่ครั้งอาณาจักรมอญ โดยกะเหรี่ยงได้ช่วยเหลืออังกฤษในการสู้รบกับพม่าเพื่อหวังจะได้เอกราช

หลังจากพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ ก็ได้มีนโยบายที่จะรวบรวมอำนาจการปกครองจากส่วนกลางทำให้กะเหรี่ยงซึ่งมีแนวโน้มจะประกาศแยกตัวจากพม่าอยู่ก่อนแล้ว ได้ประกาศตัวเป็นรัฐอิสระและดำเนินการต่อสู้ทางทหารกับรัฐบาลพม่า โดยมีฐานที่มั่นสำคัญที่ค่ายมานอร์ปโลว์ (Manerplaw) ตรงข้ามอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชัยภูมิที่มั่นที่ได้เปรียบ ประกอบกับมีความชำนาญภูมิประเทศและสามารถหาเสบียงได้จากฝั่งไทย กองกำลังกะเหรี่ยงจึงถือได้ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีความเข้มแข็งมากที่สุดกลุ่มหนึ่งที่ดำเนินการต่อต้านรัฐบาลพม่าในขณะนั้น โดยมีเขตอิทธิพลตั้งแต่ตรงข้ามจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปจนถึงจังหวัดกาญจนบุรี จากสภาวะการณ์ทางการเมืองภายในประเทศพม่าดังกล่าวทำให้ปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนไม่เคยปรากฏในระหว่างที่กะเหรี่ยงมีอิทธิพลอยู่ในบริเวณพื้นที่บริเวณนี้ เนื่องจากฝ่ายกะเหรี่ยงต้องพึ่งพิงอาศัยกับฝ่ายไทยอยู่

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 รัฐบาลทหารพม่าได้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการปราบปรามชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ รวมถึงกลุ่มกะเหรี่ยงที่พม่าได้ใช้ทั้งการดำเนินการทางการเมืองโดยสร้างความแตกแยกในกลุ่มกะเหรี่ยงโดยใช้เงื่อนไขความแตกต่างทางศาสนา ประกอบกับการกดดันด้วยกำลังทางทหาร ทำให้ในที่สุดค่ายมานอร์ปโลว์ฐานที่มั่นใหญ่ของกะเหรี่ยงได้ถูกตีแตกในปลายปี พ.ศ. 2537 จากนั้นค่ายอื่นๆก็ถูกทหารพม่าตีแตกตามมาทำให้อิทธิพลของกะเหรี่ยงบริเวณลุ่มน้ำเมยลดลง และรัฐบาลพม่ามีอำนาจมากขึ้น

จากการที่พม่ามีอำนาจมากขึ้นในพื้นที่บริเวณนี้ทำให้ภาวะของรัฐกันชนหมดไป และมีความสนใจในเรื่องชายแดนของตนมีมากขึ้น มีการจัดระเบียบชายแดนใหม่ ซึ่งรวมถึงความสนใจที่มีต่อปัญหาเส้นเขตแดนด้วย ซึ่งจะสังเกตได้ว่าข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างไทยและพม่าบริเวณแม่น้ำเมยโดยส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการลดลงของอำนาจกะเหรี่ยงคือในช่วงปี พ.ศ. 2530 - 2540 แทบทั้งสิ้น ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางการเมืองในด้านการเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมืองภายในและความเข้มแข็งของทั้งสองประเทศ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปัญหาเขตแดนได้รับการพิจารณามากขึ้น

(2) การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย

จากการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในแหลมอินโดจีนทำให้ไทยต่างประเทศของไทยเน้นไปที่ความมั่นคงในลักษณะรอบด้าน สำหรับชายแดนทางด้านตะวันตกไทยได้ตระหนักถึงการแผ่ขยายของพรรคคอมมิวนิสต์และการปกครองแบบสังคมนิยมในพม่า ทำให้การดำเนินนโยบายของไทยในอดีตที่มีต่อชายแดนทางด้านนี้ก็คือการสร้างรัฐกันชนด้วยเหตุผลทางด้านความมั่นคงเป็นหลัก ซึ่งการที่ไทยดำเนินนโยบายดังกล่าวย่อมไม่เป็นที่พอใจต่อรัฐบาลกลางพม่านัก

เพราะไม่สามารถปราบปรามฝ่ายที่พม่าเรียกว่ากบฏได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อพม่ายังไม่มีความชัดเจนมากนักในช่วงเวลานี้

ต่อมานโยบายต่างประเทศของไทยได้มีการเน้นทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น โดยเริ่มตั้งแต่สมัยรัฐบาล พล.อ. ชาคิยาช ชุมพะวัน จากนั้นนโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า หรือนโยบายต่างประเทศที่มีเศรษฐกิจเป็นตัวนำได้ถูกนำมาใช้ในทุกรัฐบาลในเวลาต่อมา จนกระทั่งได้มีนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อพม่าที่ชัดเจนมากขึ้นคือ นโยบายเชิงสร้างสรรค์ที่พยายามติดต่ออย่างเป็นทางการกับประเทศพม่ามากขึ้นเพื่อแลกกับผลประโยชน์อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ และธุรกิจในพม่าจากรัฐบาลทหารพม่า นโยบายดังกล่าวทำให้รัฐไทยเปลี่ยนจากการติดต่อกับกะเหรี่ยงมาเป็นรัฐบาลทหารพม่าโดยตรง ซึ่งแม้ว่านโยบายดังกล่าวจะมีข้อดีอยู่หลายประการ แต่ก็ไม่ได้ช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าดีขึ้นมากนัก ประกอบกับมีการเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยตลอดแนวชายแดนทำให้พม่ายังคงมีความหวาดระแวงและมีทัศนคติเชิงลบจากการดำเนินนโยบายของไทยในอดีตอยู่ ทำให้เมื่อเกิดข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนขึ้น ผลการเจรจาจึงไม่สามารถตกลงกันได้ง่ายเหมือนประเทศที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

(3) นโยบายรัฐที่มีต่อปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดน

จากการปฏิบัติของทั้งสองฝ่ายที่มีต่อปัญหาเขตแดนจะสามารถวิเคราะห์นโยบายของรัฐที่มีต่อปัญหาเขตแดนได้ระดับหนึ่ง ซึ่งนโยบายของรัฐมีผลต่อผลของข้อขัดแย้ง หากรัฐมีนโยบายที่แข็งกร้าวผลที่ออกมาจะเป็นการเผชิญหน้าด้วยกำลังทางทหาร แต่ถ้าหากรัฐมีนโยบายที่พยายามจะหาทางเจรจาทางการทูตหรือการต่างประเทศสนำการทหารแล้ว ผลที่ออกมาย่อมได้ผลที่ดีกว่า

นโยบายรัฐของไทยที่มีต่อปัญหาเขตแดนกับพม่ารวมถึงบริเวณแม่น้ำเมยนี้ด้วยก็คือ พยายามที่จะใช้การเจรจาก่อนเป็นอันดับแรก ในขณะที่พยายามจะรักษาผลประโยชน์ของชาติไว้ด้วย ซึ่งบางครั้งจุดประสงค์ของนโยบายดังกล่าวก็มีความขัดแย้งกันในตัวเอง กล่าวคือผลประโยชน์ของชาติสำหรับไทยก็อาจจะหมายถึง การได้ทรัพยากรธรรมชาติ และธุรกิจการค้าในพม่า ทำให้รูปแบบของข้อขัดแย้งจะออกมาในลักษณะที่ไทยเป็นผู้ยอมอมยอมเสมอ เพื่อแลกกับผลประโยชน์ที่จะได้ในอนาคต บางครั้งนโยบายของรัฐอาจได้รับการกดดันมาจากกลุ่มผลประโยชน์ เช่น นักการเมือง หรือนักธุรกิจ ซึ่งเป็นธรรมชาติของประเทศที่มีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ในขณะที่ฝ่ายพม่านั้นก็จะเป็นผู้อ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่เสมอๆ เนื่องจากฝ่ายพม่าเองก็ทราบว่าตนเองมีข้อต่อรองที่เหนือกว่าคือ ผลประโยชน์ทางด้านทรัพยากรและเศรษฐกิจของไทยในพม่า จึงใช้ข้อได้เปรียบทางด้านนี้มาใช้กับไทยบ่อยๆ ประกอบกับมีระบบการเมืองที่อยู่ภายใต้ระบบเผด็จการทหารอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่กลุ่มชนชั้นนำและมีการตัดสินใจที่เด็ดขาด ทำให้การ

ตัดสินใจในการที่จะกระทำการใดๆกับพื้นที่พิพาทที่มีผลที่รวดเร็วไม่จำเป็นต้องฟังความเห็นจากใคร เช่น การปลูกสร้างอาคารบนพื้นที่พิพาท การคัดแปลงภูมิประเทศเพื่อให้ฝ่ายคนได้ประโยชน์ นอกจากนี้ผลของข้อขัดแย้งมักจะมีการใช้กำลังเข้ามายึดพื้นที่ไว้ก่อนที่จะเปิดการเจรจา ซึ่งสร้างความตึงเครียดให้เพิ่มเข้าไปอีก

จากนโยบายของรัฐทั้งสองที่มีต่อข้อขัดแย้งอันมีพื้นฐานมาจากระบบการเมืองที่แตกต่างกันทำให้มีผลกระทบต่อการเกิดข้อขัดแย้งและผลที่ตามมาด้วย

4.2.3 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากชายแดนไทย - พม่า ทางด้านจังหวัดตาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฝั่งพม่าเป็นบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับทำเลที่ตั้งที่เป็นจุดเชื่อมต่อกับประเทศพม่าได้สะดวกและมีแรงงานสัญชาติพม่าจำนวนมาก ตลอดจนมีการพัฒนาทางอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการท่องเที่ยวบริเวณชายแดน โดยเฉพาะบริเวณเขตเมืองแม่สอด-เมียวดี ที่เป็นจุดติดต่อกันของทั้งสองประเทศ ซึ่งปัจจัยทางเศรษฐกิจดังกล่าวมีผลกระทบต่องานข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนทั้งทางตรงและทางอ้อม

ผลกระทบที่มีต่อข้อขัดแย้งโดยตรงก็คือการที่ที่ดินบริเวณนี้เป็นที่ต้องการของนายทุน และส่งผลให้มีราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่า ซึ่งเป็นที่คาดกันว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าวสามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้หลายทาง ความต้องการที่ดินที่จะนำไปลงทุนทางธุรกิจมีอยู่สูง ในขณะที่ที่ดินมีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ทั้งฝั่งไทยและพม่ามีการดำเนินการด้วยวิธีการต่างๆที่จะทำให้อำนาจบริเวณริมตลิ่งเพิ่มขึ้น ได้แก่ การถมที่ การสร้างหลักธรณีเพื่อให้แม่น้ำเปลี่ยนทางเดิน และการรักษาสิทธิของประเทศตนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนแม้ว่าจะมีพื้นที่ไม่มากนักก็ตาม

นอกจากนี้พื้นที่พิพาทบางบริเวณยังพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น บริเวณพื้นที่พิพาทวัดพระธาตุคอกช้างเผือก เมืองหลวงของการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนดังกล่าวของพม่านั้นได้รับการหนุนหลังจากนายทุนไทยและพม่าให้ฝ่ายพม่าหาหนทางใดๆที่จะผนวกดินแดนบริเวณนั้นเป็นของพม่า เพื่อที่จะได้สร้างโรงแรมและบ่อนคาสิโนบนพื้นที่นั้น

สำหรับผลกระทบทางอ้อม ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ไทยจะได้รับจากพม่า เช่น การค้าชายแดน ธุรกิจและการลงทุนในพม่า และทรัพยากรธรรมชาติ ยังได้ส่งผลต่อผลลัพธ์ของข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนอีกด้วย โดยฝ่ายพม่าทราบถึงจุดอ่อนนี้จึงได้ใช้เป็นเครื่องมือต่อรองในการเจรจาเกี่ยวกับข้อพิพาทเพื่อแลกกับผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับ ทำให้เมื่อเกิดข้อพิพาททางด้านเขตแดนระหว่างไทยกับพม่า ฝ่ายไทยมักต้องเป็นฝ่ายที่อ้อมยอมก่อนเสมอ เช่น กรณีพิพาทบริเวณสะพานมิตรภาพไทย-พม่าที่ฝ่ายไทยต้องยอมขอร้องน้ำให้เป็นเหมือนเดิมตามที่ฝ่ายพม่าต้องการ เพื่อแลก

กับการก่อสร้างสะพานซึ่งฝ่ายไทยได้พิจารณาว่าจะได้รับผลประโยชน์อย่างมากในอนาคต ซึ่งหากสภาพการณ์ที่เศรษฐกิจถูกใช้เป็นเครื่องมือยังคงมีอยู่ต่อไป ผลเสียทางด้านการเจรจาต่อรองเกี่ยวกับเขตแดนจะตกกับฝ่ายไทยในอนาคต หากมีข้อพิพาททางด้านเขตแดนระหว่างไทยกับพม่าเกิดขึ้นในบริเวณที่มีลักษณะทางพื้นที่คล้ายคลึงกัน

4.2.4 ปัจจัยทางสังคม-วัฒนธรรม

ปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อข้อขัดแย้งว่าจะมีความรุนแรงหรือไม่ คือ ทักษะคดีที่มีต่อกันระหว่างรัฐ หากมีข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนระหว่างประเทศที่มีความเข้าใจอันดีระหว่างกัน การแก้ไขปัญหาจะสามารถตกลงกันได้ง่าย ในทางกลับกันหากรัฐคู่กรณีเป็นประเทศที่ไม่เป็นมิตรหรือบรรยากาศที่มีความตึงเครียดระหว่างกัน ข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนก็อาจเป็นสาเหตุของการก่อสงครามได้อีกทางหนึ่ง

ในกรณีที่เกิดขึ้นระหว่างไทยและพม่า ทักษะคดีที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้านหรือความเป็นชาตินิยมมีอิทธิพลอย่างมากต่อผลของข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น สำหรับทักษะคดีที่ไทยมีต่อพม่าถูกเชื่อมโยงเข้ากับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่ไทยถือว่าพม่าเป็นชาติที่เป็นศัตรู ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่คนไทยได้รับการถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และยังคงสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน โดยสามารถสะท้อนให้เห็นได้ไม่ว่าจะเป็น วรรณกรรม ภาพยนตร์ และละครหลายเรื่อง เช่น ไทยรบพม่า ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หรือภาพยนตร์เรื่องบางระจัน เป็นต้น

ทักษะคดีที่ไทยมีต่อพม่าดังกล่าวได้ส่งผลกระทบมายังทักษะคดีที่มีต่อเขตแดนซึ่งทำให้การสูญเสียดินแดนของฝ่ายไทยจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่จะต้อง “สละเลือดทุกหยาด เป็นชาติพลี” มาตั้งแต่ครั้งอดีต ดังนั้นจึงไม่เป็นเรื่องแปลกที่ข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนระหว่างไทย-พม่า หรือการสูญเสียดินแดนจะเป็นเรื่องสำคัญสำหรับคนไทย และเป็นเรื่องศักดิ์ศรีของชาติที่ยอมกันไม่ได้

ส่วนทางฝ่ายพม่าเองก็ถือว่าตนเองเคยเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่มาก่อน ประกอบกับมีความไม่ไว้วางใจกับไทยอยู่มากเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากการสนับสนุนชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยงและการดำเนินนโยบายรัฐกันชนของไทยในอดีต ถึงแม้ภายหลังไทยจะดำเนินนโยบายในเชิงสร้างสรรค์กับพม่าแล้วก็ตาม แต่ความเคลือบแคลงใจจากรัฐบาลพม่าก็ยังคงมีอยู่ เช่น การให้ความช่วยเหลือทางสาธารณสุขของไทยที่มีต่อพม่าบริเวณชายแดนถูกมองว่าเป็นการหาข่าวของฝ่ายไทย เป็นต้น ดังนั้นจึงพบความไม่ไว้วางใจที่พม่ามีต่อไทยเสมอตลอดแนวชายแดน เช่น การส่งหน่วยจารกรรมเข้ามาหาข่าวในฝั่งไทย กล่าวกันว่าบริเวณอำเภอแม่สอดในปัจจุบันเต็มไปด้วยทหารหน่วย MIS ซึ่งเป็นหน่วยข่าวกรองของพม่า รวมทั้งสิ่งก่อสร้างหรือภูมิทัศน์ทางการเมืองที่แสดงถึงท่าทีของพม่าที่มีต่อไทยที่เชื่อมโยงกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เช่น ชายแดนไทย-พม่าบริเวณด่านชายแดนท่าช้างเหล็ก ตรงข้ามจังหวัดเชียงราย มีการก่อสร้างอนุสาวรีย์บุเรงนองหันหน้ามาทางฝั่งไทยมีข้อความจารึก

ได้ฐานว่า “รูปปั้นนี้ปึงปามชนชาวไทย” สิ่งต่างๆเหล่านี้สะท้อนถึงความรู้สึกที่พม่ามีต่อไทยได้เป็นอย่างดี

ทัศนคติที่มีต่อกันในเชิงลบที่เกิดขึ้นระหว่างไทยและพม่าไม่ใช่ว่าเป็นผลดีต่อข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนที่เกิดขึ้นเลย โดยทำให้ข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนที่เกิดขึ้นไม่สามารถตกลงกันได้ง่าย และในบางครั้งความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันก็อาจขยายเป็นเรื่องที่มีความรุนแรงกว่าที่เราคาดคิดได้

4.3 ผลกระทบของข้อขัดแย้ง

4.3.1 กรรมสิทธิ์ที่ดิน

ผลกระทบที่มีต่อประชาชนโดยตรงทางหนึ่งก็คือ กรรมสิทธิ์ที่ดินของเจ้าของที่ดินบริเวณพื้นที่พิพาทต้องสูญเสียไป โดยในระหว่างที่เกิดข้อพิพาทกันอยู่นั้นจะทำให้ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งผลกระทบดังกล่าวพบอยู่ทุกที่ที่เกิดข้อพิพาทบริเวณแม่น้ำเมย เนื่องจากเจ้าของที่ดินชาวไทยไม่มั่นใจในความปลอดภัยที่จะเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว

แม้ว่าจะมีการเจรจาให้ทั้งสองฝ่ายถอนทหารออกจากพื้นที่พิพาทแล้ว แต่ฝ่ายพม่าบางครั้งก็ยังคงมีกำลังทหารเข้ามาลาดตระเวนรอบๆพื้นที่นั้นอยู่ ทำให้ประชาชนชาวไทยไม่กล้าเสี่ยงที่จะเข้าไปในพื้นที่พิพาท ทำให้บางพื้นที่เช่น บริเวณใต้สะพานมิตรภาพไทย-พม่า หรือบริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือก มีชาวพม่าเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งการสูญเสียสิทธิ์ในการเข้าไปใช้ประโยชน์ และการใช้ประโยชน์แต่เพียงฝ่ายเดียวของพม่าทำให้ในทางปฏิบัติกรรมสิทธิ์ของเจ้าของที่ดินชาวไทยได้เสียไปแล้ว

สำหรับในอนาคตหากพื้นที่พิพาทได้รับการแก้ไขไม่ว่าจะอยู่ในรูปของพื้นที่เป็นกลาง หรือตกเป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผู้เสียประโยชน์ก็คือเจ้าของที่ดินที่คงจะไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายอะไรได้

4.3.2 อำนาจอธิปไตย

ข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะที่ไหนก็ตาม จะทำให้อำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่นั้นมีความคลุมเครือไม่สามารถชี้ชัดไปได้ว่าเป็นของฝ่ายใด ส่งผลให้บริเวณดังกล่าวมีสภาพเป็นพื้นที่ซึ่งปลอดอำนาจรัฐ แต่สำหรับในกรณีพิพาทระหว่างไทยและพม่าบริเวณแม่น้ำเมยมีข้อที่แตกต่างจากที่อื่นๆ ก็คือ หลังจากได้มีการถอนทหารออกจากพื้นที่พิพาทและอยู่ในช่วงพิสูจน์ทางเทคนิคในปัจจุบัน ในทางปฏิบัติฝ่ายไทยมักไม่ได้มีการดำเนินการใดๆที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับพื้นที่พิพาท ในทางกลับกันฝ่ายพม่าเสียอีกที่เข้าไปดำเนินการเพียงฝ่ายเดียว เช่น การปักธงบริเวณใต้

สะพานมิตรภาพไทย-พม่า หลังจากไทยได้ยอมขุดบริเวณที่เคยถม หรือการก่อสร้างที่สังเกตการณ์ บริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือก การมีกองกำลังทหารพม่าตั้งอยู่ใกล้พื้นที่บริเวณบ้านแม่โกนเกน

มีข้อสังเกตว่าหากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นบนพื้นที่พิพาท ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบหรือมีอำนาจในการจับกุม ตัวอย่างเช่น บริเวณพื้นที่ใต้สะพานมิตรภาพไทย-พม่า ซึ่งในปัจจุบันมีสภาพเป็นพื้นที่เป็นกลาง ได้มีกลุ่มพ่อค้าชาวพม่าได้มาใช้พื้นที่ดังกล่าว เช่น ที่ขายบุหรี่-สุราผิดกฎหมาย ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยก็เห็นการกระทำความผิดดังกล่าว แต่ไม่สามารถเข้าไปจับกุมได้ หรือในกรณีของการทำโรงเลื่อยไม้กลางลำน้ำเมย ซึ่งนายทุนอาศัยช่องว่างของสนธิสัญญาทำให้เจ้าหน้าที่รัฐทั้งสองฝ่ายไม่สามารถทำอะไรได้

ถึงต่าง ๆ เหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่าข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน มีสภาพไม่สมบูรณ์เกิดเป็นพื้นที่ไร้ผู้ถือครองเกิดขึ้น แต่สำหรับกรณีแม่น้ำเมยแล้วได้แสดงให้เห็นว่าฝ่ายไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบในเรื่องอำนาจอธิปไตย และพม่าดูจะได้เปรียบกว่าเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยทางการเมือง และเศรษฐกิจ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

4.3.3 การติดต่อข้ามแดน

สำหรับการติดต่อข้ามแดนในที่นี้หมายถึง การข้ามไป-มาติดต่อซื้อขายสินค้าประจำวัน ซึ่งมิได้หมายถึงการค้าในระดับใหญ่ รวมถึงวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนทั้งสองฟากฝั่งที่มีความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติ หลังจากเกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐขึ้นผลกระทบอีกทางหนึ่งที่ตามมาก็คือ การติดต่อข้ามแดนทำได้ลำบากมากขึ้น โดยเฉพาะการติดต่อกันในช่องทางปกติ โดยเมื่อมีการขัดแย้งระหว่างรัฐขึ้น และตามมาด้วยการใช้กำลังทางทหาร ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายจะปิดด่านชายแดน โดยมีจุดประสงค์เพื่อกดดันอีกฝ่ายหนึ่งและคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน

สำหรับในกรณีของแม่น้ำเมย ข้อขัดแย้งก็เป็นอุปสรรคหนึ่งสำหรับการติดต่อข้ามแดนตามปกติ ตัวอย่างเช่น ในกรณีข้อพิพาทคอกช้างเผือก ทางจังหวัดตากได้มีคำสั่งเตือนมิให้ราษฎรไทยข้ามไปในพื้นที่พม่าระหว่างมีข้อพิพาท ซึ่งทำให้ส่งผลกระทบต่อเนื่อง ไปยังการค้าชายแดน แต่อย่างไรก็ตามการติดต่อโดยข้ามไปแบบไม่ถูกต้อง ซึ่งมีช่องทางอยู่หลายจุดสามารถกระทำได้ตามปกติ โดยเฉพาะบริเวณช่องทางที่อยู่ห่างไกลการควบคุมของฝ่ายรัฐ คำสั่งการปิดด่านไม่ค่อยจะมีผลเท่าใดนัก

4.3.4 การค้าชายแดน

ผลจากการปิดด่านชายแดนมีผลกระทบต่อการค้าชายแดนมาก ซึ่งสาเหตุของการปิดด่านส่วนหนึ่งมาจากข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดน โดยทำให้การค้าในรูปแบบปกติไม่สามารถจะกระทำได้ผลกระทบอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในการค้าชายแดนในระดับเล็ก เช่น ตลาดริมเมย จะมีนักท่องเที่ยวมาจำนวนน้อยเมื่อมีเหตุการณ์พิพาทเกิดขึ้น ส่วนในการค้าระดับค้าส่งหากการเจรจาไม่สามารถ

ตกลงกันได้ และมีช่วงเวลาที่ปิดค่านาน ผลกระทบจะเกิดขึ้นกับการค้าในระบบเป็นอย่างมาก เช่น ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2540 ที่มีการปิดค่านเนื่องจากข้อพิพาทคอกช้างเผือกทำให้ฝ่ายไทย ต้องสูญเสียมูลค่าการส่งออกไปถึงวันละประมาณ 10 ล้านบาท ซึ่งผลกระทบดังกล่าวยังเกิดกับ พ่อค้าและประชาชนชาวพม่าเช่นกัน แต่เนื่องจากระบบการปกครองที่เป็นสังคมนิยมแบบเผด็จการ ทหารทำให้ประชาชนไม่สามารถเคลื่อนไหวใดๆได้ ซึ่งแตกต่างจากฝั่งไทยเมื่อมีปัญหาจากการปิด ค่านชายแดนจะมีการเคลื่อนไหวจากหอการค้าและกลุ่มผลประโยชน์ เช่น นักธุรกิจ พ่อค้า เสมอๆ ดังนั้นจึงทำให้ดูเหมือนว่าฝั่งไทยจะมีผลกระทบจากการปิดค่านชายแดนมากกว่าพม่า

4.3.5 ภูมิทัศน์ทางทหารและการควบคุมจุดผ่านแดน

หลังจากเกิดข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนขึ้น ผลกระทบที่ตามมา ก็จะมีการประกาศปิดค่าน ชายแดนขึ้น และถ้าหากการเจรจาในระดับท้องถิ่นไม่สามารถตกลงกันได้ หรือมีการละเมิดข้อตกลง ข้อขัดแย้งบริเวณนั้นๆอาจจะมีความรุนแรงขึ้น โดยจะมีการใช้กำลังทางทหารเข้าควบคุมพื้นที่และ เกิดภูมิทัศน์ทางทหารขึ้นในที่สุด ซึ่งในกรณีพิพาทบริเวณวัดพระธาตุคอกช้างเผือก และบริเวณบ้าน แม่โกนเกน ได้ปรากฏว่ามีการใช้กำลังทหารของทั้งสองฝ่ายเข้าควบคุมพื้นที่ ส่วนบริเวณสะพาน มิตรภาพไทย-พม่าไม่ปรากฏการใช้กำลังแต่อย่างใดเนื่องจากถูกเชื่อมโยงเข้ากับเงื่อนไขการก่อสร้าง สะพาน แต่อย่างไรก็ตามข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งหมดทหารก็เข้ามามีบทบาทอยู่ไม่มากนัก

ภูมิทัศน์ทางทหารที่เกิดขึ้นได้แก่ การมีที่ตั้งทหารบริเวณพื้นที่พิพาท สิ่งก่อสร้างที่แสดง ความเป็นเจ้าของเหนือดินแดน เช่น หลักเขต หรือธงชาติ และเมื่อมีการเผชิญหน้ากันอาจจะมีการ ล้อมรั้วลวดหนาม การขุดสนามเพลาะ หรือการใช้อากาศยานเข้ากดดันฝ่ายตรงข้าม รวมถึงการ เคลื่อนไหวทางทหารอื่นๆ เช่น การระดมกำลังพลและอาวุธจากที่อื่นๆเข้ามาในพื้นที่ สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานี้ได้เกิดขึ้นระหว่างที่มีการพิพาทระหว่างไทยกับพม่าบริเวณแม่น้ำเมยทั้งสิ้น ซึ่งจะเห็นได้ ว่าการปฏิบัติของทั้งสองฝ่ายพยายามที่จะรักษาผลประโยชน์ของชาติคนไว้ก่อนเป็นอันดับแรก โดยที่การใช้กำลังทหารเข้าควบคุมพื้นที่ถูกมองว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐจะต้องดำเนินการก่อนการ เสร็จจะมีขึ้น แนวคิดดังกล่าวมีผลให้การเจรจาในเชิงสันติมีอุปสรรค

นอกจากภูมิทัศน์ทางทหารที่เกิดขึ้นแล้วผลกระทบที่ตามมาอีกประการหนึ่งเมื่อมีข้อพิพาท ก็คือ การควบคุมจุดผ่านแดนเพื่อมิให้ฝ่ายตรงข้ามเข้ามาดำเนินการใดๆที่เป็นผลเสียกับรัฐคนได้ และพยายามที่จะไม่ให้ประชาชนในฝั่งของตนข้ามไปฝั่งตรงข้ามเพื่อความปลอดภัย

ผลเสียของภูมิทัศน์ทางทหารและการควบคุมจุดผ่านแดนทำให้มีผลกระทบทางการเมือง ตามมา ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ในสภาพที่ไม่ดีนัก และหากทั้ง สองประเทศมีภูมิหลังหรือมีความไม่เข้าใจกันเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว สถานการณ์อาจขยายตัวเกิดเป็น สงครามระหว่างรัฐได้ ซึ่งนักยุทธศาสตร์กล่าวว่าปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนนี้ เป็นตัวแปร

สำคัญในการก่อสงครามหลังยุคสงครามเย็น โดยเป็นรูปแบบของสงครามจำกัดเขต (สุรชาติ บำรุงสุข, 2540) สำหรับในกรณีพิพาทบริเวณแม่น้ำเมยสถานการณ์ที่กล่าวมามีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมาก หากปัญหาเส้นเขตแดนยังไม่ได้รับการแก้ไข

ในด้านผลกระทบในระยะยาวนั้น ภูมิทัศน์ทางทหารและความตึงเครียดที่เกิดขึ้นบริเวณตามแนวชายแดนอันเกิดจากข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนบริเวณแม่น้ำเมยจะมีผลกับความมั่นคงและความปลอดภัยอย่างมาก กล่าวคือหลังการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็นการกำหนดภัยคุกคามหรือแนวคิดที่ว่าใครเป็นมิตรหรือศัตรูไม่สามารถชี้ชัดได้ ภัยคุกคามอันเกิดจากปัญหาเส้นเขตแดนจึงมีผลกระทบกับยุทธศาสตร์ชาติ และน่าจะเป็นประเด็นที่สมควรถูกหยิบยกรมาพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งสำหรับประเทศไทย

อาจจะสรุปได้ว่าปัญหาข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนที่เกิดขึ้นบริเวณแม่น้ำเมยทั้ง 3 บริเวณ มีสาเหตุหลักมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเดินของลำน้ำ โดยมีปัจจัยทางกายภาพอื่นๆ ได้แก่ ขนาดของพื้นที่พิพาท ความสำคัญทางเศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ทางทหาร และหลักฐานที่ใช้ในการอ้างอิงในการอ้างสิทธิ์เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญรองลงมา

อย่างไรก็ตามแม่น้ำเมยได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมานานแล้ว บางพื้นที่อยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่พิพาทและมีเนื้อที่มากพอที่จะทำประโยชน์ได้ แต่ทำไมข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนส่วนใหญ่จึงเกิดขึ้นในช่วง 10 ปีหลัง ปราบฏการณ์นี้สามารถอธิบายได้จากการที่พม่ามีความเข้มแข็งมากขึ้นในเขตพื้นที่ชายแดนบริเวณนี้ทำให้ภาวะรัฐกันชนหมดไป และเริ่มที่จะให้ความสนใจกับปัญหาเส้นเขตแดนเพิ่มมากขึ้น จากที่ปัญหาความมั่นคงบริเวณชายแดนเป็นปัญหาที่มีความสำคัญอันดับแรก

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆที่มีต่อผลที่ตามมาของข้อขัดแย้งอีกหลายประการที่ทำให้ปัญหามีความซับซ้อนขึ้นได้แก่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของไทยและพม่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศ และนโยบายที่มีต่อข้อขัดแย้งของทั้งสองฝ่าย รวมถึงทัศนคติที่มีต่อกัน ปัจจัยดังกล่าวทำให้การเจรจาตกลงไม่สามารถทำได้โดยตรงไปตรงมา

ผลกระทบของข้อขัดแย้งทางด้านเขตแดนมีทั้งในระดับรัฐและระดับประชาชนท้องถิ่น ได้แก่ กรรมสิทธิ์ที่ดิน อำนาจอธิปไตย การติดต่อข้ามแดน และการค้าชายแดน โดยผลกระทบที่มีความรุนแรงมากที่สุดคือการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์ทางทหารและการใช้กำลังเข้าควบคุมพื้นที่ ซึ่งอาจทำให้ขยายตัวเป็นสงครามระหว่างรัฐได้